

Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

ԱՅԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱԹԻՐԱԿԱՆ ԳՐԱԳԻՏԱԿԱՆ
ԵՒ ԲԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ
ՇՐՋԱՆ ՄԻԱՄԵԱՅ

ՅԵՐՈՒՍԱԼԵՄ
Ի ՏԳԱՐԱՆԻ ՍՐԲՈՑ ՅԱԿՈՎԱԵԱՆՑ
1875

ՅՈՒՅԱԿ ԳՐՈՅ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԱԹՈՌՈՅՍ

ՍՐՐՈՅ ՅԱԿՈՎ ԲԵԱՆՅ

ԵՒ ԱՐՃՈՂՈՅԹԻՒՆՔ ՆՈՅԻՆ

Աղեն, Հայերենի փոխիցի Տաճարէն Յ. Քիւրքեանոյ. տպւոյ 1872.
Աշտիպէր, Արշալան անդաւ, աշխարհիկ լեզուա.
Անուրջ, Ի Սիւն, տպւոյ Ս. Թաթուլ. 1869.
Առաքելութեան հասկան, Կամ Սենտար մանկանց, Թարգմանեց Տ. Հ. Թ. Ս.
Աւետարան տունի. Ս. Եկեղեցւոյ մէջ Կարգադրութիւն տեսարաններն են.
Աւետարան փոքր. Տպւոյ 1867.

— Նոյնը Կտակարանով. Տպւոյ 1867.

— Նոյնը Հաշու. Տպւոյ. 1868.

Բանաստեղծութիւն, աշակերտութեանց մէջ. Բ. Տպւոյ 1871.

Բացարկութիւն Հրաժարման եւ զղջման եւ առաւօտեան երգոց շնորհալ. (.)

Գաղիկ վերջին արքայ Հայոց Բաղդաստանի, ողբերգութիւն. Տպւ. 1672.

Գործք Առաքելոց, Տպւոյ 1867.

Գործք Ոսկերիկի Սանահէ Ռաբբի հրէի. Տպւոյ 1867.

Գովասանք. Տպւոյ 1867.

Լիլլէ, պատմութիւն վարդանանց պատերազմին ընդիւ դործ նախնեաց.

Երեւոյթ կրից. Տպւոյ 1851.

Երկու խօսք, Եկեղեցւոյ պաշտօնեաց ուղղուած. Տպւոյ 1873.

Երկու խօսք, աշտիպէր, դործ նախնեաց. Գ. տպւոյ. 1870.

Զանազանութիւն հինգ դարուց. Բ. տպւոյ. 1862.

Ընդհանրական թուղթք Ներսիս Շնորհալուց. Տպւոյ. 1871.

Թանգարան խրատու. Գ. տպւոյ 1870.

Թափաղի տնտրակ տարեկան, Տպւոյ 1839. (.)

— Նոյնը շարաթական. Տպւոյ 1838. (.)

— Նոյնը Ս. Գաղիկայ տաճարին մէջ կատարուած Թափաղիկու հանք
Թափաղիկութիւն համառու. Ս. Պ. Փաշապեանցի. Գ. տպւոյ. 1869.

Ժամագիրք խաչարագիր. Տպւոյ 1866.

Ժամագիրք տունի. Տպւոյ 1870.

Խնդիր Ս. Տեղեաց եւ նորա պաշտօնական քննութիւնը. Տպւոյ 1871. (**)

Խորհրդածութիւն Ս. պատարագի, դործ նախնեաց. Տպւոյ 1842.

Խորհրդատար Ս. պատարագի. Տպւոյ 1873.

Կարգադրութիւն առաջնութեան, Տպւոյ 1871.

Կենդանութիւն Բաղդալուց. Տպւոյ 1869.

Կտակարար հոգեւոր բանից. դրեց Արդար Խոնեց. Տպւոյ 1853.

Կրթարան Աւետարանական բանից. Գառ Ս. Սիմոն Պետրոս.

" " " Գառ Բ. Սանարայի.

" " " Գառ Գ. Որդիք Աստուծոյ.

Հոսանքաւորութիւն երկուստեան առաքելոց, հանդիման յաւելուածով.

Հոսանքաւորութիւն Քրիստոնէական ուսման. Տպւոյ 1873.

Հոյսի վերաց. Տպւոյ 1852. (**)

ՅԱՆՈՅՈՒԹԻՒՆ

Մի աստիճան (**) եւս գրիւ հաշուարկու էլուից իւրաքանչիւր.
Ինչ երկուս (**) Բարեւոյն պատճառով.

Գրք

Փոյ

4

2

1

7

30

6

12

30

1

6

5

6

3

3

7

7

3

7

40

18

18

3

2

4

3

20

50

6

10

10

5

2

6

1

1

1

4

4

4

6

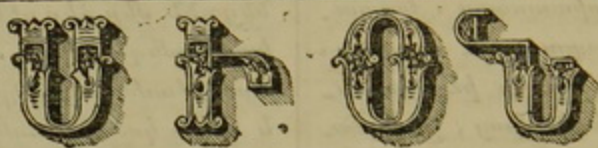
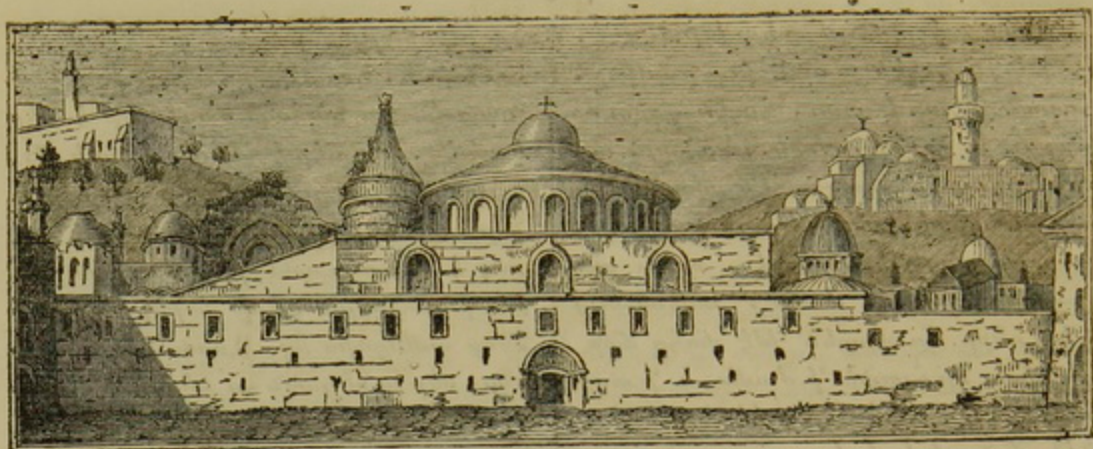
20

20

20

20

20

ՏԱՍՆԵՐՈՐԻ ՏԱՐԻ
ԹԻՒ 1.

ԱՄՍԱԳԻՐ

ՅՈՒՆԿԱՐ 31
1875.

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՆՈՐ ՏԱՐԻ

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆ ԿԵՆԱՅ ԵՒ ՄԱՀՈՒԱՆ ՎՐԱՅ

ՏԱՐԻՆԵՐ անցան, և ահա տարի միեւեռ անցաւ. նոր տարի մ'ալ կը յաւ չորդէ, սմանք մեռան, սմանք կ'ապրին, որ աւուր՝ և կեանք մահու կը յաջորդեն. սիրտս կը արտփի, միտքս կը յաւըն, հագիս կ'ամբօխի, կը ժողովեմ, զանազան տխուր յիշատակներ կ'արթնան սրտիս մէջ, որոց մասին տխրանք կ'որոնեմ և տխրանքս հետեւեալ խորհրդածութեանս մէջ կը դնեմ:

Մինչ ցարդ կարծէի, որ աշխարհը մարդոց վայելից կայանն է, կարծէի որ մահը կարգ և կանոն ունի. կարծէի, որ բարիներն անվիշտ կը մնան աշխարհի վրայ և չարերը միայն կը տառա-

պին, կարծէի որ Արեգակն արդարեւ լուսն վրայ միայն կը ծագի, և անձրեւն անոնց վերայ միայն կը տեղայ. կարծէի որ հասուն տղուները միայն ծառէն կը թափին, մտադու ծառին կային զարնող չ'ըլլար, վարդը չը բացուած չը թառամիր, ճրագին իւրը չ'ստացած չը մարիր. վերջապէս իւրեւ տխար մարդ կարծէի, որ աշխատողն իւր աշխատութեան արդիւնքը, հարուստն իւր գիլած հարստութիւնը, թաղաւորն իւր թաղն ու դահլիճն անպակաս պիտի վայելէր, ահա այս ամէն կարծիքներս կը տեսնեմ որ ամէն օր կը փլուծին. և անցած տարւոյն մէջ քանի քանի անգամ փլուցան:

Անուրանայի ճշմարտութիւն մ'է, որ մարգն հողէն առաւ իւր բաժինը, հողուն պէտք է տայ, հողէն դոյաւութեցաւ և ՚ի հող պիտի դառնայ, ամեն որ այս ճանապարհէն պիտի անցնի եւ պիտի խմէ մահու բաժակը, սակայն գաղտնիքն այս է, որ ոչ օրն յայտնի է և ոչ ժամն, ամենօրեայ դէպքերը կը վիպեն՝ թէ մահը մարդոյ վրայ կը հասնի ՚ի ժամու և ՚ի տուրաժամու, մահը կը զոհէ իւր ճիրաւնին մանուկ և երիտասարդ, կատարեալ և ծեր, հարուստ և աղքատ: Երբեք մէկը չը վտահի իւր հասակին և առողջութեան վրայ, չը վստահի իւր առողջութեան և զօրութեան վրայ, վասն զի մեռնիլը կարգ չ'ունի, մահը խիղճ և խորութիւն չ'ունի, օրհասը պայմանաժամ չ'ունի, նորա սրտմանաժամը Ամենակալ Նախախնա մողին ձեռքն է: Կը տեսնես պատանի մը ամենայն կատարելութեամբ լի, մարմնով զօրաւոր, վիճակաւ հարուստ, և ահա մահուան գերանդին չը խնայեր նորա կենաց նորահիւս թելը կտրելու, կը տեսնես ուրիշ մը մարմնով տկար, երեսը գոյն չը կայ, աղքատութեամբ թշուառ աջած, ցամաք հացի կարօտ, այսու ամենայնիւ մահը նորա չը մօտենար, կը տեսնես աշխոյժ երիտասարդ մը գեղեցիկ բազմանքներով լցուած, և ահա յանկարծ մահուան զոհ կ'ըլլայ, իսկ անդին զառամեալ ծեր մը, վերջին աստիճան անցօր, աչքերուն մէջ լոյս չ'է մնացած, իւր մահը կը խնդրէ, այնու աւանայնիւ գեռ կ'ապրի: Ո՛հ, այս լոնչ անհասկանալի գաղտնիք է, այս լոնչ անխմանալի խորհուրդ է, եւ ով կարող է այս գաղտնեաց թափանցել և Աստուածային անօրինութեան գէժ գանգատիլ, քանի որ նորա անօրինութիւնը անխմանալի է, նորա մե-

ծութիւնը բարձր է քան զամենայն մեծութիւն, նորա խորհուրդը խոր է և նորա կամքը անհամեմատ վեր է մեր կամքէն, նա աէր է կենդանեաց և մեռելոց, նորա քանդածը չը շինուիր և նորա շինածը չը քանդուիր, նա կարող է դատաւորները յիմարեցնել և թագաւորները գերի վարել: Ուստի մենք ամենքնիս ալ Աստուծոյ ձեռքն ենք, մեր ունեցածն ալ անորն է, մենք ալ անորն ենք, նա երբ կամի մեր ունեցածն մեր ձեռքէն կ'առնու, և երբ կամի զմեզ կը կոչէ, մեր ձեռքէն առած ժամանակ չենք կարող արտնջալ և զմեզ կոչած ժամանակ չենք կարող չ'երթալ, ըստ սրում մեր ունեցածները մերը չ'են, իբրեւ աւանդ են, և մենք աւանդապահ պանդուխտ ենք աշխարհիս վրայ, անշուշտ պիտի երթանք օր մը հոն, ուր գնացին մեր սիրելիներն ու զաւակները, մեր եղբայրներն ու ազգականները, նոքա գնացին մեզմէ բաժնուէլով, մենք մնացինք անոնցմէ բաժնուէլով: Այս բաժանման մէջ բնականաբար կը տրտմինք. բայց պէտք չէ յուսահատուլ չափ տրտմինք եւ սգանք, վասն զի այս հեթանոսական գործ է, չափազանց սղալ, չափազանց սղալ հեթանոսական սովորութիւն է, Քրիստոնէութիւնը այս գիրքը չ'ընդունիր, մենք յոյս ունիմք վերստին կենդանանալ և միտիթարութիւն ունինք վերստին տեսնել մեր սիրելիները: Հեթանոսներն այս յուսոյ միտիթարութենէն զուրկ են: Մեր հաւատքը մեզ կ'ուսուցանէ որ մեր բաժանումն յաւիտեական չ'է, այլ ժամանակաւոր, մեզմէ բաժնուողները կը փափաքին մեզ հետ միանալ և մենք կը փափաքինք զանոնք տեսնել, և միտի կարելի է անոնց նորէն յաշխարհ դառնալ, կարելի է երկնային հայրենիսց վերինն Երուսաղէ-

մի քաղցրութիւնը մերժել և աշխարհիստորութեան դիմել, մի թէ կարելի է անժամանակ յարութիւն առնել, ոչ երբէք. այլ պէտք է իմանալ որ ճանապարհորդութեան կարգը մերն է, մենք ստիպուած ենք երթալ անոնց մօտ, ստիպուած ենք թողուլ զաշխարհ, վասն զի մերը չէ. ստիպուած ենք յանձնել մեր մարմինը հողուն, վասն զի վճռուած է. եւ ստիպուած ենք հեռանալ աշխարհէն վասն զի մեր հայրենիքը չէ. այլ մեր հայրենիքը երկինքն է, մեր սեպհական տունը այն տեղ է, մեր երջանիկութեան կայանը և առաքինութեան յաղթանակը այն տեղ է, երանական կեանքը անգ պիտի վայելենք: Այս է Նախախնամութեան անօրէնութիւնը, այս է մահկանացու մարդոց վախճանը:

Ուստի քանի որ աշխարհիս մէջ պանդուխտ ենք եւ ճանապարհորդ, քանի որ մահուան պայմանաժամը մեզնէ ծածկեալ է, ինչո՞ւ աշխարհիս պատրանաց նշաւակ եղած՝ յաւիտեական կեանքը անցաւորին կը զսկենք, անժամանակը ժամանակաւորին և հուզին մարմնաց հաճոյից կը մատենք, առանց գիտնալու թէ ե՞րբ է բաժանման օրն ու ժամն: Ո՛րչափ անտարբերութիւն և անզգայութիւն: Թշուառ մարդ, ոչ դէպքերէն կը զգաստանայ, ոչ պատուհասներէն կը սարսի և ոչ Աւետարանական ճշմարտութեանց ահանջ կը դնէ, մի կողմէն մի օր կամ մի ժամ ապրելու ապահովութենէ զուրկ լինելը զգալի կերպիւ կը տեսնէ, այնուամենայնիւ միւս կողմէն երկար տարիներ ապրելու պատրաստութիւններ կը տեսնէ: Մէկը ահագին տուններ կը շինէ նստելու համար, ուրիշ մը թաղաւոր կ'ըլլայ տիրելու համար, ուրիշ մը հարստութիւններ կը գիղէ

վայելելու համար, ուրիշ մը համալսարաններու մէջ տարիներ կը զոհէ՝ ամեն գիտութիւն գլխուն մէջ լեցնելով, բնութեան գաղտնեաց թափանցելու համար, սակայն մահը, տարաժամ մահը, անխտիր ամենքն ալ հողով կը սրակէ, յոյց տալով աշխարհի, որ չը կայ տեւական հանգիստ, չը կայ ճշմարիտ ուրախութիւն աշխարհի վրայ. աշխարհը օտար, տեսածնիս օտար, ունեցածնիս օտար, մարմիննիս ալ օտար: Արդ՝ այս ամենը յայտնի ըլլալով ինչո՞ւ ուրեմն մէկըմէկ կը գղենք, մէկ զմէկ կը թշնամանենք, մէկըմէկ կը մատնենք, մէկ մէկու կը նախանձինք, մէկ մէկու ձեռքէն կը յափշտակենք, զրկեալը կը տառապի, անմեղը կը բողբէ, թշուառը կը հառաչէ. իսկ մենք տակաւին անզգայութեան փոփն մէջ կը գործենք՝ ինչ որ խղճի դէմ է, կը խօսինք՝ ինչ որ ճշմարտութեան հակառակ է, կը հաւատանք՝ ինչ որ անստոյգ է: Ո՛հ, այս ինչ հակասակ ընթացք է մեր բուն վախճանին եւ նպատակին. որո՞ն է արդեօք մեռնելու կարգը եւ որո՞ն է յաղթանակը: Այս անցաւոր կենաց ապարեզին մէջ բռնաւորն է տիրող թէ զրկեալը. ճնշողն է վնասող թէ ճնշեալը. հալածողն է ուրախ թէ հալածեալը, հարստանէ հանգիստ թէ աղքատն. խաչողն է յաղթող թէ խաչեալը. որո՞ն է արդեօք մահուան կտրգը: Ահա այս է ամենամեծ գաղտնիքը, զոր Աստուած ծածկած է մեզնէ մեր բարութեան համար, ծածկած է օրն ու ժամը, որոյէս զի սթափի բռնաւորն իւր բռնութիւններէն, Թողու ճնշողն իւր ճնշումները, արթնցընէ խաչողն իւր ապառաժ սիրտը, չվտռահի հարուստն իւր հարստութեան վրայ, թաղաւորն իւր փառաց և պերճութեան վրայ, զօրաւորն իւր

զօրութեան վրայ, այլ գիտնան, որ մահը վաղահաս է, օրհասն յանկարծական է, աշխարհիս ամեն բաներն ունոյն են, երազ են, առ աչօք տեսիլներ են: Երբ այս ամենը մարդ միանգամ մտածէ և իւր խորհրդածութեցն իւթ ընէ և ընդ նմին իւր միտքը առ Աստուած բարձրացնէ, ալ ինչպէս կը համարձակի աշխարհի հետ սերտ կապով կապուիլ եւ մարմնոյ հաճոյից գերի ըլլալ: Հոգի տուժել և երանական միջթարութենէ զրկուիլ:

Ուրեմն մենք մահուն անստուգութեան յիշատակը նորատակ ունենալով՝ ամեն վարկեան արթուն և պատրաստ ըլլանք, աշխարհ տուժենք եւ հոգի շահինք, ժամանակաւորը զոհենք եւ յաւիտենականը վաստկինք, որ մերձ կայ առ մեզ, այն ատեն մահը չէ կարող իշխել մեր վրայ, այլ մենք մահուան կ'իշխենք, այն ատեն մահը մեզ համար կեանք և անմահութիւն կ'ըլլայ, այն ատեն մեռնելէն երբէք չենք սոսկար, այլ ուրախութեամբ կը գիւմենք նման այն պանդուխտ ճոռապարհորդին, որ իւր պանդխտութեան օրերուն մէջ կատարեալ խոհեմութեամբ վարուելով, կեանքը լաւ տնօրինած, վաստակները օրինաւոր կերպով պահած, միշտ հայրենիքը նպատակ ունենալով շարունակ պատրաստ կը գտնուի. երբ ճանապարհ կ'ենէ, իւր սիրելիները տեսնելու յուսով սիրտը ուրախութեամբ կը բաբախէ, այս

պէս ալ, եթէ մենք աշխարհս օտար երկիր ըլլալը ճանչնանք, եթէ մեր այս պանդխտութեւն օրերը խոհեմութեւն և արթնութեւն անցնենք, եթէ մեր յաւիտենական հայրենիքը շարունակ յիշենք, այն ատեն մենք ալ մահը իբրեւ բուն հայրենիք տանող ճանապարհ մը կը ճանչնանք և նորա հասած ատեն անկէ չենք սարսափիր, վասն զի Առաքելոյն ըսածին պէս այս աշխարհիս մէջ մնալիք քաղաք չունինք. մեր քաղաքաւորութիւնը երկինքն է, ուր որ մեր Փրկիչը Յիսուս Քրիստոս և երջանկաց դատը կը գտնուին, հոն պիտի երթանք. մեր բոլոր կեանքը հոն երթալու պատրաստութիւն մ'է: Ուրեմն ամեն վայրկեան այս ճանապարհորդութեւն համար պատրաստ գտնուինք, վասն զի ոչ օրը գիտենք և ոչ ժամը և վասն զի կու գայ գիշեր, որուն մէջ մէկը չէ կարող գործել:

Նոր պարգեւ մը համարինք Նախախնամութենէն ներկայ տարին, նոր առաքինութիւններ գործենք, նոր բարիքներով ծփանանք, նոր թեւերով թեւաւորինք. վասն զի ո՞ր գիտէ թէ մենք եւս նոր տարւոյս հետ պիտի չըթուջմք դէպ ՚ի յաւիտենականութիւն, վասն զի ինչպէս թաւ հին տարին, թաւն շատ մարդիկ աշխարհէս, այսպէս պիտի թուջի նորն եւս, և պիտի թուջին շատ մարդիկ եւս դէպ ՚ի յաւիտենականութիւն :

Մ. Վ. Կ.

ՄԱՐԳԱՐԵԱԿԱՆ ՅԱՐԱԿՅՈՒԹԻՒՆ

Ը Ն Դ Մ Ե Զ

ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ՝ ԿՏԱԿԱՐԱՆԱՑ

(Շարունակութիւն և վերջ, տես թիւ 12-1874)

Հ. Ձիւնէ է հետագայ մարգարէութիւն վասն Քրիստոսի խօսեցեալ ի սուրբ Գիրս :

Պ. Ի մարգարէութիւնն Միքիայ. զիս է որ կանխաձայնեաց զտեղի ծըննդեան Քրիստոսի և այլ շնորհաց նորին . ըստ այսմ թէ . « Եւ դո՛ւ Բեթլէհէմ տուն Եփրատայ , սակաւաւոր իցես լինել ի հազարաւորս Յուդայ , ի քէն ելցէ ինձ իշխան Իսրայէլի , և ելք նորա ի սկզբանէ աւուրց աշխարհի : Վասն այսորիկ տայ զնոսա մինչեւ ի ժամանակ ծննդակոնի . ծնցի , և մնացորդք եղբարց նորա դարձցին առ որդիան Իսրայէլի : Եւ կայցէ , և տեսցէ և հովաւեացէ հօտի խրոյ Էփրատեամբ Տեառն , և ի փառս անուան Տեառն Աստուծոյ իւրեանց հաստատեցեն » . գլուխ Ե . հմ . 2-4 :

Ըստ վկայելոյ Աւետարանչին յայտ է , զի Քրիստոս ծնաւ ի Բեթլէհէմ Հրէաստանի , յաւուրս Հերովդէի արքայի . ահա մոգք յարեւելից եկին յերուսաղէմ : Եւ տանն ո՞ւր է , որ ծնաւ արքայն Հրէից զի տեսաք զաստիճաննորա յարեւելս , և եկաք երկիր սաւաննէն նմա : Եւ իբրեւ լուաւ արքայ Հերովդէս , խռովեցաւ և ամենայն Երուսաղէմ ընդ նմա : Եւ ժողովեալ զամենայն Քահանայապետ և զԳալիլոս ժողովրդեան՝ հարցանէ ի նոցանէ , թէ ո՞ւր ծնանիցի Քրիստոս :

Եւ նոքա ասենցնա ի Բեթլէհէմ Հրէաստանի . զի այսպէս գրեալ է ի ձեռն Մարգարէին : Եւ դու Բեթլէհէմ երկիր Յուդայ , և այլն որ զինի : Մատթ . Բ . 1-5 :

Ըստ այսմ և ի Ղուկասու ի գլուխ Բ . հմ . 3-7 . որ ասէ . « Եւ երթալին ամենեքեան մօտենել յաշխարհադիր յիւրաքանչիւր քաղաքի : Եւ եւ Յովնէի ի Գալիլիէ ի քաղաքէն Նազարեթէ ի Հրէաստան ի քաղաք Գաւթի , որ կոչի Բեթլէհէմ : Վասն լինելնայ նորա ի տանէ և յաղգէ Գաւթի : Մօտենել յաշխարհադիր Մարիամու հանդերձ , որ խօսեցեալն էր նմա , և էր յղի : Եւ եղեւ ի հասանիլ նորանոր , լսան աւուրք ծնանելոյ նորա : Եւ ծնաւ զմրդին իւր անդրանիկ » :

Հ. Եւ զիւնէ է մարգարէութիւն Անգեայ վասն Քրիստոսի :

Պ. Ի Գլուխ Բ . հմ . 6-9 . ասէ , « Եւ բանն որ ուխտեցի ընդ ձեզ յեւրանն յերկրէն Եփրատացեոց , և հօգի իմ որ կայ ի միջի ձերում քաջալերաշարուք : Զի այսպէս ասէ Տէր Ամենակալ . դարձեալ միւսանգամ շարժեցից զերկինս և զերկիր , և զծով եւ զցամաք : Եւ միւսանգամ շարժեցից զամենայն ազգս , և եկեսցէ ընտիր ընտիր յամենայն ազգաց , և լլուցից ընտունդ զայդ փառօք , ասէ Տէր Ամենակալ : « Իմ է արծաթ , և իմ է ոսկի ասէ Տէր Ամենակալ » :

Ըստ այսմ է և մարգարէութիւն Մաղաքեայ , որ ի գլուխ Գ . հմ . 1 . ասէ . « Ահա ես առաքեմ զՀրեշտակ իմ , և տեսցէ զճանապարհս իմ առաջի իմ , և յանկործակի եկեսցէ ի տաճար ինքնին Տէրն , զոր դուք խնդրէք . և Հրեշտակն ուխտին , զոր դուք կամիք , ահաւասիկ գայ ասէ Տէր Ամենակալ : Յայսմ Հրեշտակ ուխտին , զոր առաքելոց էր Տէր , և զոր Հրեայք և հեթանոսք խնդրէին և զոր կամէին , էր Մեսիայն ըստ ուխտի նախահարց իւրեանց Աբրահամու , Իսահակայ եւ Յակովբու » :

Եւ Հրեշտակն զորմէ ասէ , « Տեսցէ

զճանադարհս իմ առաջի իմ, է սուր.
բնն Յովհաննէս Մկրտիչ կորստեա
Քրիստոսի ի պատրաստել զճանադարհ
նորս ։

Հ. Եւ զնչ է Մարգարէութիւն
Զարթայ վանն Քրիստոսի ։

Պ. Սա ի Մարգարէութեան իւ
րում ի զանազան տեղիս խօսի զայն
պիսիս, որք յայնմայէս վերաբերին
առ Քրիստոս, զոր օրինակ.

Նախ ի գլուխ Զ. հմ. 12-15.
ասէ. « Եւ ասացես յնա, այսպէս ա
սէ Տէր Ամենակալ, Ահա՛ այր եւ ծա
գումն անուն նորա, եւ ի ներքոյ իւրմէ
ծագեսցէ, եւ շինեսցէ զտուն Տէառն ։
Եւ նա առցէ գբաջութիւն. նաոցի եւ
տիրեսցէ ի վերայ ամսոս իւրոյ, եւ
եզիցի քահանայն ընդ աջմէ նորա. եւ
խորհուրդ խաղաղութեան ի մէջ եր
կոցունց ։ Եւ պատկդ եզիցի այնոցիկ,
որք ակն ունին եւ պիտանեաց նորա եւ
որոյ ճանաչեն զնա, եւ ի շնորհս որդ
ւոյ Ստիանեայ, եւ յերգս տան Տէառն ։
Եւ յետ աւուրց ի նոցանէ եկեսցին
եւ շինեսցին զտուն Տէառն. եւ ծանի
ջիւր, թէ Տէր Ամենակալ առաքեաց
զնա առ ձեզ, եւ եզիցի եթէ լսելով լը
ւիցէք ձայնի Տէառն Աստուծոյ մերոյ ։

Երկրորդ՝ գուշակէ նա զգալուստ
Քրիստոսի յերուսաղէմ իբրեւ զթա
գաւոր նորա. ըստ այնմ թէ. « Ու
րան լեր յոյժ գուտոր Սիօնի, քարո
զնա՛ գուտոր Երուսաղէմի, ահա՛ թա
գաւոր քո գայ առ քեզ, արդար եւ
Փրկիչ. նոյն հեղ, հեծեալ ի վերայ ի
շոյ եւ յաւանակի նորոյ ։ Թ. 9 ։

Եւ այս է, որ գրի ի Մատթէոս ի
գլուխ ԻԱ. հմ. 4. թէ, « Բայց այս
ամենայն եղև, զի լցի բան Մարգա
րէին ։ Ասացէք, դստեր Սիօնի, ահա՛
թագաւոր քո գայ առ քեզ, հեծեալ
յէշ եւ յաւանակ իշոյ ։

Եւ ի Յովհաննէս ի գլուխ ԺԲ.

հմ. 15. ասէ, « Մի երկչիւր գուտոր
Սիօնի, ահա՛ աղիկ թագաւոր քո գայ
նառեալ ի վերայ աւանակի իշոյ ։

Երրորդ՝ մարգարէանայ սա զթա
գաւոր Քրիստոսի զմեզս մարդկան, ըստ
այնմ թէ. « Յաւուր յայնմիկ եզիցի
ամենայն տեղիս բացեալ տուն Գաւթի
ի փախիսումն եւ ի սրսիւումն ։ Եւ ե
զիցի յաւուր յայնմիկ բարձցէ Տէր
զանուանս կոոյ յերկրէ, եւ շէւս ե
զիցի յիշատակ նոցա, եւ զսուս մար
գարէան եւ զայստ պիղծս բարձցէ
յերկրէ ։ ԺԲ. 1, 2 ։

Զորրորդ՝ նախաձայնէ սա նաև ըզ
չարջարանայ Տէառն եւ զթողութն զնա
յաշակերտացն եւ փախչին, ըստ այնմ
թէ. « Զարթիր սուր ի վերայ հովուի
իմոյ, եւ ի վերայ առն ընկերի նորա,
ասէ Տէր Ամենակալ. հարկոյ զհովու
եւ ցրուեսցին խաշինքն, եւ դարձուցից
զձեռս ի վերայ հովուաց ։ ԺԲ. 7 ։

Այսմ վրայէ եւ Աւետարանն սուրբ,
զի ի ժամ մատնութեան Տէառն թա
զին զնա աշակերտքն եւ փախեան, ըստ
այնմ թէ. « Այլ այս ամենայն եղև
զի լցի Նիքք Մարգարէիցն. յայնմամ
աշակերտքն թողին ամենեքեան եւ փա
խեան ։ Մաթ. ԻԶ. 56 ։

Հինգերորդ՝ նախաձայնէ սա եւ վա
սին վաճառման Քրիստոսի երեսուն
արծաթի, ըստ այնմ թէ. « Եւ ծանի
ցեն Քանանացիքն զխաշինս պահեստի
իմոյ՝ զի բան Տէառն է ։ Եւ ասացի
յնոսա, թէ բարւոք թուի յաշս ձեր,
տուք զլարձ իմ, ապա թէ ոչ զորոյ
արարէք ։ Եւ կռուցին զլարձ իմ երե
սուն արծաթի, եւ ասէ ցիս Տէր, արկ
գու զայդ ի բովս, եւ բնենա՛, թէ վարձ
իցէ, որպէս եւ ես գտայ վարձ վան
նոցա, եւ առի զերեսուն արծաթն եւ
արկի ի տուն Տէառն ի բովս ։ ԺԱ.
11-13,

Ըստ այսմ է, որ գրի ի Մատթէոս

զէ. Ի՛. 9, 10. աւր տսէ. «Յայնժամ լլայս որ ասացաւ ՚ի ձեռն Նրեմիայ մարգարէին, առին զերեսուն արծաթի զէին վաճառելոյ, զոր առին յոր զւոյն Խորայելի, և ետուն զնա յագարտին բրտի: որպէս հրամայեաց ինձ Տէր »:

Վեցերորդ՝ նախաձայնեալ է սա և զհնչուին Քրիստոսի զՀոգին Սուրբ ՚ի վերայ բնակչոյն Նրուսաղէմի, եւ զկոճերն բազմոյ ՚ի վերայ նորա, ըստ այնմ թէ. «Եւ հեղեց ՚ի վերայ տանն Դաւթի, և ՚ի վերայ բնակչոյ Նրուսաղէմի հոգի շնորհաց և գիտութեան: Եւ հայեացին առ իս փոխանակ կաքաւելոյն, և կոճեացին ՚ի վերայ նորա կոճ իբրեւ ՚ի վերայ սիրելոյն, և աշխարհայեն աշխար իբրեւ ՚ի վերայ անդրանկան »: ԺԲ. 10:

Ջրատարումն սոյն մարգարէութեան գրեալ է ՚ի Գործս Առաքելոյ ՚ի գլուխ Բ. հմ. 33-33. ըստ այնմ թէ. «Հոգւոյն Սրբոյ ընկալեալ ՚ի Հորէ սիրեալոյ զայս, զոր դուք իսկ տեսանէք և լսէք: Արդ՝ ճշմարտիւ գիտասցէ ամենայն տունդ Խորայելի, զի Տէր զնա և օճեալ Աստուած արար զայն Յիսուս, զոր դուք խաչեցիք: Եւ լուեալ զայս զքնացան ՚ի սիրտս իւրեանց, և ասեն ցՊետրոս և ցայլ Առաքեալն. զի՛նչ գործեացուք, արք եղբարք: Ասէ ցնոսա Պետրոս ապաշխարեցէք, եւ միրտեցի իւրաքանչիւր որ ՚ի ձէնջ յանուն Տեառն Յիսուսի Քրիստոսի ՚ի թողութիւն մեղաց. և ընկալիք զաւետիան Հոգւոյն Սրբոյ »:

Եւ ՚ի Ղուկասու գրի, «Եւ երթայր զհետ նորա բազմութիւն ժողովրդեան և կանանց, որք կոճէին և աշխարէին զնա »: ԻԴ. 27:

Հ. Յետ աաղց քս զկորդ յոգնաթիւ մարգարէից յազգէ Ներայեցւոյ խօսեցեալ զգալտենէ և զնշանաւոր

հանդամանոյ անձին Քրիստոսի, չիք և յօտար ազգաց կանխատայ որ զՔրիստոսէ:

Պ. Այս էն երկու նշանաւոր անձինք, որք ոչ էին յազգէ Ներայեցւոյ. այլ կանխաձայնեալ են զայնպիսիս, որք վերաբերին առ Քրիստոս. և այս երկու անձինք էին Բաղասամ և Յովբ:

Հ. Չի՛նչ էր նախադուշակութիւն Բաղասամոյ վասն Քրիստոսի:

Պ. Երազեցի տսէ ասաղ Յակովբոյ, և յարիցէ այր Եսայիէ, և հարցէ զնշանա Մովսրայ, և առցէ զաւար զամենայն որդիս Ս. թոյ: Եւ յարիցէ այր ՚ի Յակովբոյ, եւ կորուսցէ զապրեալն ՚ի քաղաքէ անտի: Թ. 17, 18:

Այսմ վկայէ Յայտնութիւն Յովհաննու, զի Քրիստոս կաշի ասաղ առաւօտեան ծագեալ յազգէ Յակովբոյ, և հարցէ զթշնամիս եկեղեցւոյ, առցէ զհեթանոսս ՚ի ժողովուրդ իւր, եւ թագաւորեացէ յաւիտեան. ըստ այնմ թէ. «Ես Յիսուս առաքելցի ըզհրեշտակ իմ վկայել զայս ձեզ եկեղեցեացդ. ես եմ յարմատայ և ՚ի սեսէ Դաւթի, և ասաղ պայծառ առաւօտու »: ԻԲ. 16:

Ըստ այսմ է և Սողոմոն Դաւթի, որ ՚ի գլուխ Բ. հմ. 6-9. տսէ. «Ես կացի թագաւոր ՚ի նմանէ ՚ի վերայ լերինն Սիօնի սրբոյ նորա ՚ի սրամեղ զհրաման Տեառն: Տէր ասաց ցիս որդի իմ՝ ես դու, և ես այսօր ծնայ ըզքեզ: Խնդրեմ յինէն և ապա քեզ զհեթանոսս ՚ի ժառանգութիւն, եւ յիշխանութիւն քեզ ընդ ամենայն ծագս երկրի: Հովուեացես զնոսա գաւաղանաւ երկաթեալ, որպէս զանօթ բրտի փլեացես զնոսա »:

Հ. Եւ զի՛նչ էր նշանաւոր յայտնութիւն Յովբոյ վասն Քրիստոսի:

Պ. Չի՛ ՚ի գլուխ ԺԹ. հմ. 25-27.

տա՛հ, « Քանզի գիտեմ, զի մշտնջենաւոր է, որ լուծանեցոյն է զիս յերկրէ յարուցանել : Զմարթ իմ որ կրեաց զայս ամենայն, ՚ի Տեառնէ վճարեցաւ ինձ այս : Զոր ես անձին խնամ իրաւ գէտ եմ, զոր անի իմ ետես և ոչ այլ որ, ամենայն ինչ վտխճանեցաւ ՚ի ծոց իմ » :

Հ. Երբ կատարեացի այս նախառայութիւն Յովնայ :

Պ. Երբ ժամ Քրիստոս Փրկիչն մեր եկեացէ յերկնից ամագօք և Հրեշտակօք յարուցանել զմեռեալս, դատել զաշխարհ և յաղթել թշնամեաց . յայնժամ որգիքն Աստուծոյ յարուցեալ մարմնաւն տեսցեն զԱստուած զՔրիստոս Փրկիչն մեր Էմանուէլ, որ է ընդ մեզ Աստուած յայտնեալ ՚ի մարմնի :

Ըստ այսմ է և ՚ի Թեոփիլիկեցւոյ ՚ի գլուխ Գ. Հմ. 15, 16. ուր գրի . « Զի ինքն Տէր հրամանաւ և ՚ի ձայն Հրեշտակապետին և ՚ի փող Աստուծոյ իջանէ յերկնից, և մեռեալք ՚ի Քրիստոս յարիցեն յառաջագոյն : Ապա և մեք՝ որ կենդանայն մնացեալ եմք, նոքօք հանդերձ յափշտակիլուք ամպովք ընդառաջ Տեառն յօգս, և այնպէս յամենայն ժամ ընդ Տեառն լինիլ յիմք » :

Եւ յառաջին Կորնթացիան տա՛հ, « Եւ ապա կատարած, յորժամ տացէ ՚ի ձեռս զթագաւորութիւն Աստուծոյ և Հօր, յորժամ խափանեացէ զամենայն իշխանութիւն եւ զամենայն պետութիւն և զօրութիւն, Զի պարտ է նշմաւ թագաւորել, մինչեւ գիցէ զամենայն թշնամիս ՚ի ներքոյ ոտից իւրոց : Յետին թշնամին խափանի մահ, և զամենայն ինչ հնազանդ արար ՚ի ներքոյ ոտից նորա » : ԺԵ. 24-26 :

Եւ եւս ՚ի Տիմոթէոսի տա՛հ, « Եւ յայտնի իսկ մեծ է խորհուրդն աստուածապաշտութեան, որ երեւեցաւ

մարմնաւ, արդարացաւ Հոգւով, յայտնեցաւ Հրեշտակաց, քարոզեցաւ ՚ի հեթանոսս, հաւատարիմ եղեւ աշխարհի, և վերացաւ յերկնս » : Գ. 16 :

Ձեռն է տեսնել և յայս պանծալի բան Լամբրոնայւոյն յասելն նորա վարն Քրիստոսի Տեառն մերոյ . « Եւ այն որ էջ ՚ի մեռեալս՝ և ազատեաց զնոս, եկն աւ կենդանիս և մխիթարեաց զնոս : Պարտ էր զի ընծայեացէ այնուհետեւ զարտարագն զոր առ յերկրէ՝ այնմ, որ հաճեցաւ ընդ նուիրելն նորա : Պարտ էր, զի ՚ի ձեռն որ ստեղծ զմարդն անապական, գիցէ զնոյն նորոգեալ բոս առաջին վայելչութեան : Պարտ էր, զի արքային՝ ահարկու ելեալ թշնամեաց յաղթեաց, վիճակեցի նախ ընդամէ Հօր յաթառահանայապետ յախանից, և բարեխոս նմին քառութեան : Պարտ էր առ հաւատչէի յուսոյն մասնել ՚ի յերկնս, որպէս զի մարդիկ ՚ի նոյն խորս խեղ ՚ի նոյն փութացին օթելանս : Պարտ էր, զի որոյ ջրփմբ ՚ի մէջ օձից և կարճաց, և և մահացութեան իւրոց իւրոց, լիցի տրեամբն իւրով արբիշ, և մեծի շնորհաց Հոգւոյն ընձեռիչ » : Ի ձառն Համբարձման :

Հ. Որպիսի կարեւորագոյն է յայտնի ճշմարտութիւնս կարեմք ի մաստատիրել յայս երկարաձիգ կարգէ մարգարէութեանց վերաբերեալ առ Քրիստոս Փրկիչն մեր :

Պ. Արդէն յայտ է ՚ի Սուրբ Գրոց, զի ՚ի սկզբանէ աշխարհի յորմէ հետէ մեզք և անկումն Ադամայ կալաւ զամենայն սերունդս նորա, և ազգ մարդկան եղեւ անիծեալ յԱստուծոյ, և յօրէ անտի իսկ սկսաւ շարունակ յաջորդութիւն մարգարէից տուեալ Աստուծոյ զգուշակումն խոստման իւրոց, որ խոստացեալ էր առաքել զմեծահրաշ և մեծազօր փրկիչ մի, որ յայտնե-

այս էր յաշխարհի ի լրման ժամանակն իբրեւ թագաւոր Իսրայէլի և փրկիչ Հրէից և Հեթանոսաց . վասն որոյ ի դարս դարս ակնկալեալ լինէր նա յայնց բարեպաշտ և սուրբ արանց , որք ըստ կարիքս յոճանաթ էին Սուրբ Գրոց . մանաւանդ ի դարուն յորում երեւեցաւ Քրիստոս , Ըստ այնմ թէ . « Եւ յորոց զեղիւր փրկութեան ի մեզ ի տանէ Գաւթի ծառայի իւրոյ , Որպէս խօսեցաւ բերտնով սրբոյն , որք յաւիտենից մարգարէք նորա էին » : Ղ. 1 . Ա . 69 , 70 :

Եւ ի Գործս Առաքելոց ի գլուխ Գ . հմ . 18-21 . ասէ . « Այլ Աստուած , որպէս յառաջագոյն պատմեաց ի բերանոյ ամենայն Մարգարէից զարշաքիլն Քրիստոսի իւրոյ . նոյնպէս և կատարեաց : Արդ՝ ապաշտարեցէք եւ դարձարուք ի ջնջել զմեզս ձեր . որպէս զի եկեացեն ժամանակք հանգրտեան Տեառն . և առաքեսցէ զյառաջագոյն զնկատեալն ձեր զՅիսուս Քրիստոս : Զի պարտ է յերկնից ընդունիլ , մինչեւ ի ժամանակս ամենեցուն հաստատելոյ , զորոց խօսեցաւ Աստուած ի բերանոյ սրբոց իւրոց Մարգարէից :

Հ . Բայց այս կոչեցեալն Քրիստոս որդի կուսին Մարիամու . էր իսկապէս նոյն գերահազ և մեծազօր անձն , որում Հրէայք եւ Հեթանոսք ըստ խոստման Աստուծոյ ակնկալէին միշտ :

Պ . Այն , նոյն ինքն էր խոստացեալն Քրիստոս . քանզի այն ամենայն մարգարէութիւնք , որք ի վեր այսր գրեցան վերաբերեալ առ Մեօիայն կամ օծեալն յԱստուծոյ , այնք ամենայն ըստ վկայելոյ Աւետարանչացն կատարեցան ի Քրիստոս առանց նշանախեց մի անկանելոյ յօրինաց եւ ի մարգարէիցն . վասն որոյ ոչ մնայ մեզ երբէք անզի ինչ երկրայութեան , թէ

Ժ

այս Քրիստոս Նազովքացի որդի Մարիամու , զորմէ մինչեւ ցայս վայր դրեցաւ , է նոյն ինքն խոստացեալն ի սկզբանէ աշխարհի Քրիստոս Փրկիչն ազգի մարգկան և Գառն Աստուծոյ , որ եկն բառեալ զմեզս աշխարհի , վասն որոյ « Որ հաւատայ ի նա , ոչ դատապարտեցի . և որ ոչ հաւատայ ի նա , արգէն իսկ դատապարտեալ է . զի ոչ հաւատաց յանուն Միածին որդւոյն Աստուծոյ » : Յովհ . Գ . 18 :

Հ . Արդ՝ ի վերայ այսր ուրեք ուրեք ի պատասխանիս հարցման իմոյ բերէիր դու զվկայութիւն Աւետարանչացն , բայց ցանկալի է ինձ գիտել , եթէ իրաւապէս գրողք Նոր Կտակարանաց նոյն չորեալին Աւետարանիչքն իցեն , այսինքն Մատթէոս , Մարկոս , Ղուկաս եւ Յովհաննէս՝ աշակերտք Քրիստոսի : Քանզի հեղինակ Գալթաւ գրքով յօրինեալ ի Հօլանդա , և այլք ոմանք համարձակին ասել , թէ Նոր Կտակարանն յայլոց հնարեալ իցէ , և ոչ յականոտես Առաքելոց գրեալ . և այն թէ յետ դարաւոր ամաց զինի համբառնալոյն Փրկչին մերոյ , որով և ոչ հաւատան յայնչափ հրաշագործութիւնն Քրիստոսի կատարեալ ի ժողովուրդսն Հրէից :

Պ . Այդ է ցնորք բանգադուշա նաց , և ոչ մի ինչ հաւանութիւն յարգեանց իրացն , քանզի ընդ ամենայն երկիր վկայեն թէ , Աւետարանն Մատթէոսի նա ինքն գրեաց յԵրուսաղէմ քաղաքի ի լեզու Եբրայեցի , զինի ութ ամի համբառնալոյ Փրկչին ի խնդրոյ եկեղեցւոյն Երուսաղէմի :

Աւետարանն Մարկոսի , նա ինքն Մարկոս հրամանաւ Պետրոսի վիմի գրեաց յԱղէքսանդր քաղաքի ի լեզու Եգիպտացի զինի 15 ամի համբառնալոյ Փրկչին :

Աւետարանն Ղուկասու , նա ինքն

գրեաց հրամանաւ Պօղոսի յԱնտիօք քաղաքի ՚ի լեզու Ասորի, նոյնպէս ըզկնի 15 ամի համբառնալոյ Փրկչին :

Եւ Աւետարանն Յովհաննու, նա ինքն Յովհաննէս սիրելի աշակերտ Քրիստոսի գրեաց զինի 53 ամի համբառնալոյ Փրկչին յԵփեսոս քաղաքի ՚ի ինդրոյ եկեղեցւոյն Ասեայ ՚ի լեզու Յոյն :

Այսմ վկայէ և սրբազան Պօստէ եպիսկոպոսն յասելն նորա թէ, « Նոյնպէս և ճշմարտութիւն չորից Աւետարանաց վկայ անհակառակելի արձանացեալ կան բրիստոնեայք, հեթանոսք եւ հերետիկոսք : Միահամուռ ամենայն աղբ և աղիք՝ որք ընկալան զգիրան, և երազ երազ յեղին ՚ի բազմաձայն լեզուս, ոչ ինչ երկմտեցին վասն ժամանակին կամ վասն արանցն զոր գրեցին :

Այսոցիկ չ'ետուն ընդդէմ բանա և հեթանոսք չեկոյց հակառակ և կեւտոս, այն որ անդատին ՚ի սկզբանէ մարտեաւ ընդդէմ աստուածեղէն գրոց : Չասոյց ինչ և ամբարիշտն Յուլիանոս՝ որ առեկադոյն էր ամենայնի և հետազօտեաց զամենայն, որովք հնար ինչ էր նշաւակել զնոսա : Նաեւ բնաւ այլ որ ՚ի հեթանոսաց ոչ խիթաց երբէք ընդ այնս. այլ ամենեքին միաբան՝ որոց ընձայէին բրիստոնեայքն զնոսա առային յորինողս գրոցն :

Ըստ նմին և հերետիկոսք՝ թէպէտ և տաղնապէին ՚ի բանից Աւետարանին, չք համարձակեցան տակ թէ այլոյ ուրուք շարագրածք իցեն և ոչ աշակերտացն Քրիստոսի : Նա աւանիկ ոչ սակաւք ՚ի նոցանէ ախանատես էին եղելոցն, և որոց յանդիման իսկ գրեցան Աւետարանքն. վասն որոց եթէ հնար ինչ էր նենգութեան ՚ի ներքս անկանել, հուս ընդ հուս նշաւակէր, և անմարմ էր յաջողել այնմէ : Վէպք աղբոց. Բ. հատոր, երէս 203, 204 :

« Մարգարէ յարուցից նոյս յեղբարց իւրեանց իբրեւ զքեզ, և տաց զսրատգամն իմ ՚ի բերան նորա, և ևս խօսեցի ընդ նոսա, որպէս և պատուիրեցի նմա : Եւ մարդ՝ որ ոչ լուիցէ, զոր խօսիցի Մարգարէն յանուն իմ, ես խնդրեցի վրէժ ՚ի նմանէ » : Ի գիր Օրինաց ԺԸ, 18, 19 Որ ունի ախանջս լսելոյ լուիցէ :

Յիշատակարան և, երկու դէպք Գեր. Ներսէս վարդապետի օրագրութեանն աւետած :

Ա.

« Նուիրեալ ՚ի յիշատակ Պարոն Խաչատրոյ Գալստեան Շիրազեցոյ, Հայկազեան սեպուհոյ, որ իբրեւ զամբս երեսուն էր ախանաւոր եւ երեւելի վաճառական ՚ի կղզւոջ Պինանկայ, որ և կառոյց իւրովք գոյիւք զեկեղեցի Հայոց հոյակապ, որ ընդ անկեղծ աստուածսիրութեն ունէր և ճրջմարիտ հայրենասիրութիւն և ազգասիրութիւն : Որում երջանկութիւն մեծ էր օգնել համազգեաց իւրոց տնանկաց և թափառելոց, որոց աջոյ ձեռնն աուրք եւ ողորմութիւն անյայտ էր ձախոյն, ըստ վերին բանին, սա փոխեցաւ յանցաւոր կենաց յերանութիւն ՚ի հասակի վսթսուն ամաց ՚ի 26 Յունուարի, 1841 ՚ի Կապիթալայ » :

Վերջիշեալ հանգուցեալ Ազայ Խաչատուրայ համար կը պատմուի թէ ՚ի Պինանի կղզին երբ Հայ ժողովուրդ սակաւածիւ էր, Եկեղեցի չ'ունէին, սրտականաց եկեղեցին կ'երթային: Իւրենց կրօնական պարտքերը կը կատարէին:

Լատինաց հաղորդութեան տօնի օրը, երբ Ազայ Խաչատուրը և ամեն Հայ ժողովուրդ ամենայն յարգանքով և խանարհ ակնածութեամբ հանդիսին ներկայ կը դանուէին, Լատին կղերքը երբ թափօրով Ազայ Խաչատուրի և Հայ ժողովուրդին կանգնած անդը հասաւ, յանկարծ սուրբ խորհուրդը ծածկոցով մը գոցեցին. առ այս Ազայ Խաչատուր շիտթեալ պատճառը հարցունելով, պատասխան ընդունեց թէ դուք որքան որ մեր եկեղեցին ընդունած էք և կ'աղթէք, բայց Պապը չէք ընդունիր, հետեւաբար մեզ համար դուք հերձուած էք, ուստի սուրբ խորհուրդը ձեզմէ ծածկել պէտք է:

Առ այս պատասխան, Ազայ Խաչատուրն և բոլոր Հայ ժողովուրդն անմիջապէս Եկեղեցիէն դուրս կ'ելնէն. Խաչատուր կ'ուխտէ այն օրը չը ծաշել, մինչև որ Եկեղեցւոյ տեղ մը գընէ, հիմունք փորէ և սկսել տայ, ապա ծաշէ: Իւր գրամովը անմիջապէս Եկեղեցւոյ տեղը կը գնեն, հիմունքն կ'ըսկսին փորել և շինութեան նիւթերը կը հրամայեն բերել, որով սիրտը կը հանդարտի կ'ըսկսի ծաշել, այս բարի անձի անմահ յիշատակ կառուցած Եկեղեցին մինչև ցայսօր պայծառ և կանգուն կայ Պինանի կղզւոյ մէջ թէև Ազայ Խաչատուր վերջէն ՚ի Կալիթայ գնացած և հոն վախճանած է:

Բ.

Հետեւեալ գէպքն ալ ՚ի Կալիթայ թա Ստիրուռ ըսուած թաղը պատահած է 25 տարի առաջ Հայազգի Մեքքոն Մանուկեան վաճառականին:

Կռապաշտ քուրմին մէկը, որ Մեքքոն Մանուկեանին խիստ բարեկամ կը ձեւանար, օր մը կը մօտենայ իրեն և կըսէ, տեսիլ տեսայ և տեղ մը անթիւ գանձ կայ թողուած, ես չեմ կրնար դայն գանձը պահել, միայն թէ դու ինձ համար փոքր կռատուն մը շինէ, ես անով կ'ապրիմ, ես իմ տեսած գանձի տեղը քեզ յոյց կ'ուտամ, թող քեզ լինի, այս երեւակոյտական շահէն խարուելով Հայ վաճառականը կռատունը կը շինէ եւ քուրմին կը յանձնէ 50 հաղար զուրուշ ծախսով:

Երբ քուրմը իւր իրական շահը ձեռք կը բերէ, Հայու երեւակոյտական շահոյն համար կ'ըսէ, չ'ապտուածները այն տեղը ծածկեցին ինձմէ, ալ չեմ յիշեր թէ ո՞ւր տեղն է: Այս գէպքը կրնայ դաս մը համարուիլ այն կարգի մարդկանց, որք յայտնի չահերը կը ձգեն, միտի յոյսերով յուսագրեալ Ուրիանոսի յատակէն անսպաս գանձեր հանել կ'երազեն:

Գ.

Ուրիշ գէպք մը և ՚ի Հնդստան ՚ի Սուրաթ քաղաք:

Պատրայէն Հայ ականաւաճառ մը ՚ի Սուրաթ գնալով Եկեղեցւոյն մերձ տեղնակ մը կը փորձէ, առուտուր կընէ ամեն ազգի հետ, յաւուր միում տեղւոյն թագաւորի օրէնսուոյցն կ'երթայ յանուն թագաւորին քարեր գնելու, երբ Հայ ականաւաճառը միւնակ կը գտնէ, ազահութեան ակտէ բարբոքեալ գաւջն կը միտէ վաճառա-

կանի փորը կը մեռցունէ . և քարերը առնելով խոյս կուտայ , երկու օրէն վերջ , երբ Այրաիկ օրը վաճառականն Եկեղեցի չ'երթար , հետաքրքիր կը լինին թէ ո՛ւր է վաճառականը , սենեակը կը կռնէ մարդուն գիակը կը գրաւեն , և խաղարկութեամբ կը դանեն մարդաստանը և գողցուած քարերը , երբ թագաւորէն արդար վըճիխնդրութեան հատուցում կը պահանջեն Հայերը , կը սրտասխտեն թէ՛ « Հայու մը մահուան համար մեր օրէնս ուսոյցին եղունգն անգամ կտրելու չէ :

Անգղիացիին որ այն կողմերը պատրաստ դիպող ժամանակի կըստատէր Սուրբ թան առնելու , այս գէպքը յարմար առիթ համարելով կ'ուգայ քաղաքը կը գրաւէ : Մարդաստանի մը անխրաւ սրտաստանութեան համար քաղաք մը և իշխանութիւն զո՛հ կ'ուտայ :

ՀՈՒՒ ԺՈՂՈՎՐԻՈՑ

« Ընկերութեան կապերը զօրացնելով բնութեանն խորտակել այնչափ երկիւղալի է » :

Պէրնարպէն Կը Սէն Պիէր :

« Լուսոյն յաղթանակը մարդկային լաւութեան և մեծութեան խիստ նըպաստաւոր է » :

Տէիէն Սլայէլ :

ՄԱՐԻ ԿԱՅԻՆ ամենագիտական տըկարութիւնը հոգւոյն քունն է , որ մարդիկ երկրիս վրայէն առանց բնական արթննալու կը սահին կ'անցնին : Ժողովուրդը , որ օրուան ծանրութեան տակ կը հեծէ և որուն բոլոր ձիրքը

աշխատութեան և հոգի միակ մտածման մէջ անհետ կ'ըլլայ :

Այս կարմիր , կապոյտ , կանանչ , նարնջագոյն ինքնաշարժ մեքենայք թմբուկի ձայնով կը քայլեն , կը շարունակաւ ցատման կը զարնուին , առանց խղճի և ատելութեան նախճիր կը գործեն . մարդը առանց որ և է մտածման իրիկուն կը պառկի , առտուն կ'ըլլէ , կը գործէ , կը նախաճաշէ , կը ճաշէ , կ'ընթրէ : Անդանական շունչ , շարժական նիւթ : Ար փափագէի այս ամբոխին գաղափարաց թիւը ճշգիւ գիտնալ , որ իւրաքանչիւր առտու մեր տուններէն կ'ըլլեն , փողոցը կը լեցնեն , հրապարակը կը ծածկեն , կը վազեն , ձայն կը բռնան , կը գահալիւծեն , և զիշերուան առջի ժամերը լութեամբ կ'անցընեն :

Հարկը հազար գլխէ զանգուած մ' է , որ արտաքոյ կրից քննուած , թէ ամենազինել զգացմունք ամենամաքուր ճաշակ և ամենէն վեհանքն կամք կը բացատրէ , որ զՍոկրատ կը հիացնէ և Անթիմոս կ'անիծէ , բայց ասոր իւրաքանչիւր անգամ ՚ի մասնաւորի առած ընդհակառակն մարդկային գէմքով տեսակ մը կենդանի է , կարծես թէ աչք ունի և չը տեսներ , ականջ ունի և չը լսեր , միտք ունի և չը խորհիր , և ՚ի վերայ այս ամենայնի հոգի մը նիւթոց մէջ անդնդասոյդ եղած է :

Ար հարցնեմ թէ ինչո՞ւ ճշմարտութիւնն հազիւ ուրեմն խղճին մէջ մուտ գտած է , խօսքս բարբարոսաց համար չէ , այլ քաղաքակրթելոց :

Ինչո՞ւ ուրեմն մարդկութիւնն համորէն , բաց ՚ի հազուադիւր զարտուղութիւնէն իւր կանխակալ սովորութեանց մէջ շղթայուած կ'ապրի :

Պատմութիւնը ամենադարմանալի տեսիլներով այս գործին կը պատասխանէ , նիրհալ երկրագնդին զանա

զան տեղերը խմատանոց իբր ջահ մը՝
փարոս մը երեւիլ կը տեսնեմ, ոյուն
լոյսը ազգերը կը կռէ, իւրաքանչիւր
ազգեր մարդու մը կամ Աստուծոյ մը
խորհուրդ կ'ընդունին: Մովսէս, Քոմ'
փիկիս, Պուտա, Մուհամմէտ, Սոկրատ
և ՚ի վեր քան զսոս մարդկոյն ազ-
գին Փրկիչ երկնային Տէրն մեր Յիսուս
Քրիստոս, խոհուն ուղեղներ և բարո-
յախօս գլուխներ, որ իւրաքանչիւրը
ժողովրդեան հոգի մը ներշնչելով բա-
ժանեալ երկրագնդին կ'իջնեն: Այս
հանրացեալ իշխանութիւնը բնութեան
օրինաց տեղ բռնելու կը փորձէ. և հան-
ճարին բարոյական խորհուրդն իբրեւ
ազգաց բնածին ազգումն գառնալու:
Եւ ազգերը իրենց օրէնսդրին հանձա-
րին համեմատ կը զարգանան. ասկէց
բղխեցան Սոքրատացոյ, Աթենացոյ
և Հոլմագեցոյ հրաշալիքը: Իրենց
մեծ արանց հոգիքն ամբօխին մէջ կ'ապ-
րէին. այնպէս որ ամբօխն իբրեւ մի մեծ
զանգուած մեծ մարդու մը հոգին կը
կրէր: Միջին դարու մէջ եւ մինչեւ
մեր օրերը անհամար միաբանական
ուխտերը իրենց որոգայթ լարեցին քա-
ղաքակրթեալ աշխարհի վրայ. սակայն
Արեւմտեան հոգին մեծ մարդ մը չե-
ղաւ, այլ Քրիստոսի Եկեղեցին. բայց
ափսոս, որ Պապին և նորա արքանեակ-
ներու չարութիւն և կրից գործիք գար-
ձաւ, և անոնցմով Քրիստոս փառա-
ւորուելու տեղ նախատուեցաւ: Ծայ-
րահեղ ամբարշտութիւն: Պրահմանին
և Հագարացեայն խորհուրդը միշտ ա-
րեւելք կը սահմանափակէր:

Նախնի ամեն Աստուածաբանու-
թիւնք եւ օրէնսդրութիւնք մեռած
ըլլալով, մարդկային սեռը այս երեք
հոգիներով միայն կ'ապրէր:

Քննամի հոգիները որ զժողովուրդը
կը բաժնէին, անոնց միտքը կը սահմա-
նափակէին, հաւանական բարոյականի

մը մեղաց և նախապաշարմանց մէջ
մղեռանդ կ'ընէին:

Այսօր ընկերական յեղափոխու-
թիւնն կրկատորի, գաղափարք կը զար-
գանան, ազգերը խմատուն կ'ըլլան,
այնչափ, որչափ որ իրենց մտածմունքն
բարձր և հասուն ըլլայ: Այն ատեն
իրենց հայրենական եւ կրօնական ա-
ւանդութենէն կը բաժնուին: Հաւատքն
զանոնք կը թողու. և օրէնսդրին հոգին
զանոնք կը լքանէ: Սոկրատ և ամենա-
մեծ յեղափոխութիւն, որ տիեզերք
յուզած էր. վասն զի ճիգ կը թափէ ժո-
ղովուրդն իրեն մտաց յիմարութեան
յանձնել: Բայց նաեւ կը ջանայ խտր-
ներն և անշատումներն ջնջել, խորտա-
կելով միանգամայն զանոնք բաժանող
կրօնական իշխանութիւնք:

Այս բուռն արշաւանքին մէջ օր
մը ամբողջ ազգերը մարդկութեան
ցրուած անգամներն պարտի ՚ի մի կաղ-
մել և ձուլել ըստ երկնային Վարդա-
պետին անուտ բանին. «Եղիցին ՚ի մի
հօտ և ՚ի մի հովիւ», անոնց տալով
բնութենէն առնուած միակ բարոյա-
կանն եւ Աստուծոյ գրկէն ընդունած
հոգի մը:

Այս յեղափոխութիւնը արդէն
Եւրոպայ սկսուած է, ուր միակ ժողո-
վուրդ մը պիտի ըլլայ զանազան պե-
տութեանց, թագաւորութեանց կամ
հասարակապետութեանց բաժանեալ,
որ պիտի գիմեն մի և նոյն ազատու-
թեան Յիսուսի Քրիստոսի մեր երկ-
նային Տիրոջ համաշխարհական Աւե-
տարանին օրինաց ներքեւ, զոր Պաղես-
տինի Ժայռերուն գաղաթը իր ձկնորս
աշակերտաց աւանդեց և ըսաւ. «Գը-
նացէք և ամեն աշխարհ քարոզեցէք»,
և ահա այս երկնային օրէնքը երկրա-
գընդին պիտի իջնէ իր ուղիղ բարո-
յականով եւ անստերիւր ճշմարտու-
թիւնով, որ նոյն ինքն Յիսուս Քրիս-

տան է որուն կ'երկրորդէ միշտ :

Էմիլ Մարիէն

Թարգ .

Զատար Մ. Համբարձումեան ,

Ուխտաւոր :

յԵՐԱՍԱՊԷՄ :

ԲԻՆԵՇԻ ՄԸ ԵՒ ԵՐԵՖ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ

Ժամանակին Երուսաղեմայ Բգեշ խն երեք բարեկամներ ունէր . առաջինը չափազանց կը սիրէր . երկրորդը սակաւ , երրորդը՝ երբեմն երբեմն :

Օր մը Թագաւորը հաշիւ ուզեց այս Բգեշներէն . նա ալ պատրաստութիւն սկսաւ տեսնել . մեկնելու միջոցին , առաջին բարեկամը տեղէն չը շարժեցաւ և անհագ էր իր սիրելոյն վրայ : Երկրորդը մինչև Յապպէ գնաց նաւահանգիստը և զանի նաւ գնելէն յետոյ տեղը դարձաւ : Երրորդը , որ երբեմն երբեմն կը սիրէր և հաշիւ իր մտքէն կ'անցնէր , իր հետը նաւը նրստաւ գնաց Թագաւորին տաւանը և զանի արդարայնելով ազատեց դատաւարտութենէն :

Սոյն պատմութենէն կարող եմք հետևեալ բարոյականք հանել :

Թագաւորը՝ Աստուած է , Բգեշ ինք՝ մարդն է . երեք բարեկամներէն առաջին բարեկամը՝ ոսկի . երկրորդը աղքատիւն և նման մարդիկ . երրորդը առաքինութիւն և բարի գործ . ոսկին որ տեղէն չը շարժիր , աղքատիւները զայն մինչև գերեզման կը տանին և Թագաւորն յետոյ յետ կը դառնան . իսկ առաքինութիւնը մինչև Աստուծոյ դատաստանին առջևը կեցէ զայն կ'որ .

դարացնէ Թագաւորին յախտնական դատաւարտութենէն և երկնից մը տնջնաւոր փառաց ժառանգորդ կը նէ : Ուրեմն այս աշխարհիս վրայ մօր գուռ ամենէն հաւատարիմ և անձնանաւուէր բարեկամը առաքինութիւնն է . ուլ որ առաքինութեան զրահներով գօտէորուած է , Թող անվէհէր դիմէ աշխարհիս փորձանաց մէջ . նա յաղթական է . զի Աստուած առաքինեաց սրտին մէջ կը բնակի . երջանկութիւն և արքայութիւն առաքինւոյն ետեւէն կը վազեն . երանի՜ անոնց , որ առաքինական գործքերով Աստուծոյ հաճոյ կըլան . նոցա համար փառք աշխարհիս և ճոխութիւն անտախբ են . նոցա համար յերկինս պատրաստուած է փառաց և անմահութեան անթարշամ դափնին :

1874

Դեկտեմբեր 25

Նիկողայոս Յ .

Թոգ-Ելեանց :

ՄԱՂԱՔԻՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

Ս. Աթոռոյս Միաբան և Բարիւնի առաջնորդ Արժ . Մաղաքիա վարդապետի աւագակներէն կողոպտուելուն վերայ Աղղային լազարիք ոմանք տարբեր լուրեր հրատարակեցին , մէք իրողութիւնն իւր ստուգութեամբ ներկայնելու համար՝ արժան կը դատարիք նոյն իսկ Մաղաքիա վարդապետի նամակն հրատարակել :

Ամենապատիւ Սրբազան Հայր ,

Նոյեմբեր 16 ին Ձեր բարձր Սրբազանութեան աղօթիւք ողջամբ ժամանեցի ի Տիգրանակերտ , բայց ոչ առանց

իշտաց քանդի քաղաքէս 8-9 ժամ հեռի Գարաձափաղ անուանեալ լիւրին մէջ առան չորի աւազակաց հանդիւ պելլով կողոպտուեցանք, մենք ընդ ամենը երեք անձինք լինելով ամենեւին դէմ դնելու կարողութիւն չունէինք. սակայն Տիրոջ յատուկ մէկ խնամովք մեր կենացը խնայուեցաւ. իսկ մեր ինչքն ու ստակը թէպէտ տակաւին ամբողջապէս ձեռք բերուած չեն, բայց այս բանը մեր ճանապարհորդութեան խափան չը կրնար ըլլալ, ամայս 13 ին այսինքն վաղը չէ միւս օր աստի մեկնելու գիտաւորութիւն ունիմ, և Ձեր Սրբազնութեան աղօթքը թախանձանօք կը ժտեմ:

Աւագակաց պարսնութիւնն այս է:

Նոյեմբեր 15 ին ուրբաթ օր մենք կողոպտուեցանք, յաջորդ շաբաթ օրը Տիգրանակերտ մտնելով ուղղակի Բարձրապատիւ Մինասեան Յովհաննէս էֆէնտիին գացի, որն որ իւր ան կիզ ջառն յայանելով հանդերձ՝ փութաց նախորդ կիւրակէ օրը Վալի փաշային գնալ և այս եղելութեան վրայ անոր ուշադրութիւնը հրաւիրել, յիշեալ Վսեմ. Էֆէնտիին խնդրանաց վրայ Վալի փաշայն իսկոյն մարդ հանեց աւազակները գտնելու համար. բայց հապիւ 15 օրէն կըցաւ վերագառնալ գացող Բեհարը, սլլ տակայն գտաւ աւազակները, որոնցմէ 6-7 անձինք փախչելով 2-3 կը ձերբակալուին, իմ ընչից մեծագոյն մասն ալ կը յանձնեն Բեհարին, որ բերելով Տէրութեան ձեռքով ինձ յանձնուեցաւ. այժմ 1000 զուրուշի չորի փոքր կորուստ մը ունիմ, զոր խաւանձին ալլ-հալլ մը պահանջելու վրայ եմ և կը յուսամ որ Մինասեան էֆէնտիին շնորհիւ այս երկու աւուր մէջ անոնք ևս յերեւան

կ'ենեն կամ 'ի փախորէն ստակ կը պահանջուի և կը յանձնուի ինձ, եթէ ուշանայ, ինչպէս վերը յիշեցի, ևս չեմ սպասեր, այլ կը յանձնեմ գործը յիշեալ Էֆէնտիին և ես կը շարունակեմ ճամբորդութիւնս:

Առ այժմ մնամ Ձերդ Բարձր
Սրբազնութեան խոնարհ որդի

16 Դեկ. 1874

Ի Տէգրանակերտ:

Մաղաթիւ

Վարդապետ:

Ա. Զ. Դ. Ե. Յ. Ո. Ի. Թ. Ի. Ի. Ն.

Աղգային պարբերական հրատարակութեանց:

Երբ մեր Աղգային Պարբերականները կը բազմանան, կ'ուրախանամք և յառաջագիմութեան նշան կը կարծեմք: Արդարեւ պարբերականաց բազմանալն ուրախական երեւոյթ մ'է, վասն զի գեթ կը կարծեմք թէ ընթերցասիրութիւնը օր աւուր կ'ընդարձակի Աղգին մէջ: Բայց միթէ յառաջագիմութիւնը միայն լոկ ընդարձակուելովն կը կատարուի: Միթէ բռն յառաջագիմութիւնը ընթերցանելի հրատարակութեանց ընտրութենէն և անդարար պարունակութենէն կախումն չունի: Եթէ այսպէս խոր թափանձենք և նիւթոց ընտրութեան մէջ յառաջագիմութիւնը որոնենք, պիտի տոխպուլինք խոտտովանիլ, որ մեր Աղգային պարբերականաց բազմանալն յառաջագիմութեան նշան չէ. վասն զի թէև կը բազմանան, բայց գրեթէ նոյնանշան եւ նոյնիմաստ բաներ են: Բաւականին պարբերական հրատարակութիւններ ունինք, բայց գրեթէ ամենուն մէջ միայն երեք կէտերու վե-

բոյ կը խօսուի՝ այն է Արօնական, Ագգային և Քաղաքական, և այն եւս առանց մշակեալ և հասուն խորհրդածութեանց։ Արօնականներն մեծ մասամբ նոյնխմատ են և բազմիցս կրթի նեալ։ Ագգայիններն մեծաւ մոռամբ անընդհատ և տարապայման վիճաբանութեանց շղթաներ են և մերթ ընդմերթ անօգուտ բացազանչութիւնք։ Իսկ Քաղաքականներն թարգմանական վերի վերայ փոխառութիւնք են Եւրոպական լրագրաց թերթերէն քաղուած և քանի մի Ագգային ցաղբաց մէջ նոյնութեամբ կրկնուած, միթէ յառաջագիմութեան նշան է այս, և միթէ Ագգային զարգացման նշոյլ կը նշմարուի՝ այս ընթացքին մէջ, քան լնայ։ Թերեւս պիտի ըսուի մեզ, որ մեր ժողովուրդը զարգացած չէ և կարող չէ ընտիր հրատարակութիւններէն բան հասկանալ, ուստի և պարբերական թերթերն ժողովրդի մտաւորական զարգացման ստորին ստալձանին համեմատ կ'ընթանան։ Բայց ի՞նչ յառաջագիմութիւն կարող է յերեւան գալ այն տեղ, ուր ժողովուրդ և պարբերական հրատարակութիւնք մի եւ նոյն ստալձանի վրայ են, մի եւ նոյն գաղափարի մէջ կը մնան, մի և նոյն շրջանի մէջ կը հոլովին, մի և նոյն կարծիքներով կը տոգորին, եւ մի և նոյն սովորական կերակրով կը սնանին առանց յառաջագիմական քայլախիս մի ընելու։ Մեր համոզումն այն է, որ պարբերական հրատարակութիւններն պէտք է բարձր լինին ժողովրդային մակերեւութէն, որպէս զի ժողովուրդն իրենց հետ բարձրացնեն ժողովրդական սահմանափակ շրջանակէն արտաքոյ պիտի լինին, որպէս զի ժողովրդեան առաջնորդեն դէպ ՚ի յառաջագիմութիւն։

Պարբերական հրատարակութիւններն

այնպիսի հասուն գաղափարներ պիտի ունենան, որ ժողովրդային կարծեաց աղմամջին մէջ իրրեւ լըս փայլն և ամենուէն տգերն իրենց գրաւեն։ Պարբերական թերթերն եթէ այս վրասեմ հնգինակութիւնն աւագեցուցնեն չունին, կը նշանակէ, որ նորա կոյր առաջնորդ են կուրաց։ Թողունք տեսլ, թէ կան պարբերականներ, որ ժողովրդային մտաւորական զարգացման աստիճանէն եւս ստորին են և այս ստորին վիճակով աւելի գայթակղութեան եւ անբարոյականութեան առաջնորդ կը լինին ժողովրդեան, մերթ հայհոյելով, մերթ ստութիւն տարածելով, մերթ բարոյականի դէմ վնեւելով, մերթ ընդհանուրի օգուտն իրենց անձին զոհելով, մերթ երազական լըխտի և չինծու անցքեր յերկրելով, և առ հասարակ պարբերական հրատարակութեան առպտիզը վատթար անձնակնութեան զըօսարան կարծելով, քան թէ ագգային մտաւորական և բարոյական վերաշինութեան արիտական միցարան։

Պարբերական հրատարակութեան բաղմանալն այն ժամանակ միայն իրական յառաջագիմութեան նշան կը համարուի, երբ պարբերականներն միակերպ և նոյնանման չը լինին, այլ տարբեր։ Արօնական, Ագգային և Քաղաքական ճիւղերու համար երկու երկու յատուկ թերթեր շատ են և ոչ սակաւ և եթէ իրենց ընտրած մասն ըստ օրինի մշակեն, կարող են տեւականութիւն ունենալ, համակրութիւն վաստկիլ եւ իսկական յառաջագիմութեան գործիք համարուիլ։

Այնուհետեւ կը մնան գիտութեանց, արուեստից և գաստիտրալութեան վերաբերեալ յատուկ ճիւղերն, որոց համար մեր Ագգն տակաւին յատուկ պարբերական հրատարակութիւններ

րազուծիւններ չունի եւ ունենալու չաւիղէն եւ տակաւին հետի է : Վասն զի մինչեւ ցարդ այս մասին ամենեւին շարժում չը կայ : Ուր է մեր Աղգին մէջ իւր յատուկ թերթերն Բնագիտական, Երկրագիտական, Վիճակագրական, Պտուսագիտական, Հնագիտական, Գրաչնական, Կրթական եւ այլ ծիւղերու : Եթէ բազմանային մեր մէջ ոչ թէ համանման, այլ յառաջագիմուծեան եւ զարգացման յատուկ ծիւղերու վերաբերեալ թերթեր, այն ժամանակ արդարեւ մեր ազգային պարբերականներու առաւելութիւնն պարծանք պիտի լինէր մեր Աղգին : Բայց քանի որ յատուկ ծիւղերու ոչ մշակ կայ եւ ոչ մշակութիւն, քանի որ ազգային պարբերականներ մեծաւ մասամբ արձագանք են սոսկական իրողութեանց, քանի որ նոր գաղափարներ, նոր համոզումներ, եւ վերակենդանութեան նոր տարր չեն պարունակեր իրենց մէջ, եւ կենդանաբար նոր քերականութիւն չեն հաղորդեր ժողովրդային կիսակենդան մարմնոյն, եւ նոր լոյս չեն տիւներ նորա մուշտպատ աչքերուն, վերջապէս քանի որ պարբերականը յատուկ կոչումն չ'ունին, յատուկ նշանաբան չ'ունին, յատուկ աշխատութիւն եւ մշակութիւն չ'ունին, թերամտութիւն է կարծել, որ ներկայ դրութեամբ եւ ներկայ ընթացքով շատ պարբերականներ ունենալը նշանակէ ազգային յառաջագիմութիւն ունենալ :

Մեր ազգային պարբերականներն գրեթէ առհասարակ տաղնապ կը կրնն բաժանորդաց սահուածութեան մասին, եւ ինչ է այն տաղնապին բուն պատճառն, եթէ ոչ դարձեալ պարբերականաց համանմանութիւնն, անմիջական պարունակութիւնն, որով ժողովուրդն օր աւուր կը պոյն նոյն խակ ընթերցասիրութեան մէջ : Վասն զի

ժ

համ չ'առնուր եւ բուն չ'ուսանիր իւր կարգացածներէն : Վասն զի ոչ իւր կարօտութեան համեմատ գրուած են, ոչ իւր ճաշակն ու քաղցն արծարծելու եղանակաւ մշակուած եւ պատրաստուած են, եւ ոչ այն մտաւոր ու բարոյական հրապոյրն ունին, որ իւր միտքն ու սիրտն գրաւեն, իւր հարցասիրութիւնն գրգռեն եւ այնպէս աղղեն, որ համոզուի թէ իւր լրագրական բաժանորդագրութիւնն մեծաւ օգուտներ ունի իրեն համար : Քանի քանի բաժանորդներ կան արդեօք, որ լոկ բարեկամութե կամ թախանձանաց համար միայն բաժանորդ կը գրուին, եւ ոչ թէ բուն իրենց մտաւորապէս եւ բարոյապէս շահուելու եւ օգուտ քաղելու համար :

Հետեւապէս, ամփոփելով մեր սոյն համառօտ դիտողութիւնն, վճռաբար կարող եմք ասել, որ մեր Ազգային պարբերական հրատարակութիւններն չ'ունին բնաւ Հասարակութեան վերայ այն ազդեցութիւնն ու հեղինակութիւնն, զոր պէտք է ունենային : չ'ունին այն կենդանական տարրն, որով կարող է ժողովուրդն վերակենդանանալ : չ'ունին այն էլքորական զօրութիւնն, որով կարող է ընթերցող հասարակութիւնն ցնցիլ շարժիլ եւ յառաջագիմել : Մենք առ հասարակ կը խօսինք եւ չենք ուղեր հաղուագիւտ բացառութիւններն մատնանիշ առնել, միայն թէ կը պատկառիմք ասել, որ կան նաեւ Ազգային թերթեր, որոնք Հասարակութեան ստորին կարգի բնորոշ հասկացողութենէն անգամ ցած են եւ իրենց տարածածն աւելի բարոյական ազդեանութիւն է քան թէ որ եւ իցէ օգտակար ծառայութիւն ժողովրդեան :

Ուստի իբրեւ համոզում կը յայտնելք, որ մեր պարբերական հրատար

րակութիւններն այն ժամանակ միայն
պիտի կարենան յառաջագիմական ազ-
դեցութիւն ունենալ, երբ սխիւն մաս-
նաւոր ճիւղեր մշակել, և այն ժամա-
նակ միայն քաջալերութիւն պիտի գրա-
նեն, երբ ամեն օր հակասութեանց

մէջ չը թաւալին, ամեն օր տարբեր
գոյներ չըստանան, այլ միայն ճշմար-
տութեան ծառայեն, որոյ մէջ է ամեն
զօրութիւն մատուորական և բարոյա-
կան ազդեցութեան:

Մ Ե Ղ Ա Յ Ա Ս Տ Ո Ւ Ծ Ո Յ

(Խօսք Ազգային երգչի *)

ՂԱՐԻՐ ¹ տեղ նաչաղ ² եմ՝ հալըս ³ փերիչան ⁴,
Քանի որ կենդան եմ՝ մեղայ Աստուծոյ .
Սուրբ Եկեղեցի՝ Քահանայ չը կայ,
Տէր, քեզ խոստովանիմ՝, մեղայ Աստուծոյ,
Մեղայ քո ամենայն՝ սուրբ պատուիրանայ,
Շատ մեղք եմ գործել՝ ընդդէմ օրինայ .
Հայր երկնաւոր Աստուած՝ ճար մեղաւորայ,
Անգեղջ չը մեռանիմ՝ մեղայ Աստուծոյ:

* Ազգային երգչաց վերայ ար-
դէն խօսած եւք Սիօնի անցած տարւոյ
թիւերուն մէջ, յայտնելով ՚ի միջի
այլոց, որ մեր ազգային երգիչներն
հայրենասիրութեան եւ կրօնասիրու-
թեան տեսակ մի քարոզիչներ են: Ի-
րենց քնարն առած յերկրէ յերկիր և
քաղաքէ քաղաք կը թափառին. իրենց
երգերով մերթ կ'ուրախացնեն, մերթ
խրատ կը տան: Իրենց կեանքն գրեթէ
շարունակ պանդխտութիւն է. շատ
անգամ կը հիւանդանան իրենց ճանա-
պարհորդութեան մէջ, տակաւին քա-
ղաք մի կամ գիւղ մի չը հասած, շատ ան-
գամ ժամերգութեան և պատարագի
կարօտ կը մնան, թէ և շատ կը սիրեն:

Ազգային երգչաց կենաց այն պարա-
գաներն, թէ և շատ հետաքրքրական,
բայց կենսագրական կերպիւ գրուած
և պահուած չեն ամենեւին, այլ մի-
այն աղօտ կերպիւ իրենց երգերուն
մէջ կը նշմարուին:

Այսպէս ահա՛ կը տեսնեմք, որ
ՂԱՐԻՐ-**ԱՐԼՈՒՅԻ** Զուղայեցի ազգային եր-
գիչն, յայտնի չէ թէ ուր, պանդխտ
տութեան մէջ հիւանդանալով, եկե-
ղեցի եւ քահանայ չը գտնելով իւր
քնարն ձեռքն առած, թերեւս գետ-
նախշի, եւ ծառի կամ քարի մը
տակ, ձայն բարձրացնելով Զղայ
գոչէ Աստուծոյ եւ թողութիւն կը
հայցէ:

¹ Ղարիբ. — պանդխտ, օտար:

⁴ Փերիչան. — թշուառ, զղձ:

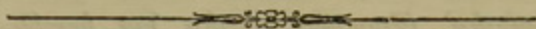
² Նաչաղ. — հիւանդ, տկար:

³ Հալըս. — վեճակ:

Տէր իմ եւ Աստուած՝ փառք քեզ գոհութիւն ,
 Տո՛ւր ինձ զըղծւած բարի գործք արքայութիւն ,
 Իմ անօրէն մեղացըս՝ շնորհեա՛ թողութիւն ,
 Մեղացէս փոշման եմ՝ մեղայ Աստուծոյ ։

Մի՛ թողուր զես , Տէ՛ր , առանց Աջի քոյ ,
 Վարն Սըբոյ անարատի Խաչի քոյ .
 Հայր մեղայ յերկինքս՝ եւ առաջի քոյ .
 Թողութիւն գըտանեմ՝ մեղայ Աստուծոյ ։

Գոչեմ մեղայ , Տէ՛ր իմ ,՝ Աստուած ողորմած ,
 Բարերար , բազումողորմ եւ գըթած .
 Մեղաւոր ԱՐՁՈՒՆՈՒՄ՝ տո՛ւր հոգեւոր հայ ,
 Հետքս պաշար տանեմ՝ մեղայ Աստուծոյ ։

Գերադասիւ Գալուստ Ծ . Վարդապետն Փափաղեանց , որ քանի մի ամսէ ՚ի վեր ՚ի Ս . Աթոռս կը գտնուի ուխտաւորական միթարութեամբ եւ օգտփոխութեամբ իւր բազմամեայ տկարութիւնն կողդուրելու եւ զըժուարակիր ցաւերն բուժելու համար ,

իւր գրաւոր երկասիրութիւններէն հետեւեալ երկու տաղաչափութիւններն (մին իւր վաղամեակի Աշոտ որդւոյ մահուան առթիւ գրած , իսկ միւսըն Գերմաներէնէ թարգմանած) խրվ բազրութեանս յանձնեց , զորս կը փութածմբ յօժարութեամբ հրատարակել ։

Ա Շ Ո Տ

Ա .

ԳԵՂԱՋՈՒԱՐՃ գարունն արդէն եկել էր ,
 Վարդակարմիր առաւօտով ներկուած .
 Նուրբ մառախուղ ծմակին շուրջ պատել էր ,
 Ինչպէս շղարջ՝ նորահարսի ծածանուած ։
 Աշոտս յայնժամ Բեկս (1) աղբեր մօտ սիրտն ՚ի խինդ՝
 Նստած նայէր յայդ տեսարան երկնագեղ ,
 Տեսաւ ինչպէս ծառոց ոստերն խիտ առ խիտ
 Կախուած էին մէգի միջով շեղ ՚ի շեղ ,

(1) Բէկ կամ Բէկէ աղբիւր . կէս ժամ հեռի Շուշե քաղաքէն , ունի բարեհամ ջուր եւ զեղատնիկ շրջակայք ։

Ինչպէս արտայտն արտի վրայ ճախրելով
Փռաւաքանում էր քաղցրաձայն Արարչին ,
Յօշ մարդերի վրայ շարվում էր մեղմով
Նոր ոյժ տալու կիսաթաւամ խոտերին :

Բ.

Եւ սոխակի անուշ երգն քաջորդ
Յեղևելովում էր ՚ի ըսելիս Աշտին
Մերթ ընդ մերթ զով ղեփիւռների հնչելով ,
Մարգագետնի ամեն ծաղիլունք բիւրաղդի
Յոյց են տալիս քաղցրաձայն ականարկմամբ
Առաւօտեան յայն՝ խաղաղ ժամն՝ Աշտին :

Այդ աեսարան շքեղ վերին ազգեցմամբ
Աքանջացոյ խաղառ նորա ղհոգին ,
Աստուած կանչեց՝ թառանչ քաշեց նա խորին ,
Իւր դողդոջուն սիպտակ ձեռներն իբրեւ լոյս ,
Իւր աչքերն լի ջերմաջերմ եռանդով ,
Բարձրացրուց պահ մի այնպէս յերկին կոյս ,
Ապա հեղիկ ասաւ անոյշ նա ձայնով :

Գ.

Ճշմարիտ է՝ « Ինչ որ հայրիկս ասել է ,
Թէ կայ Աստուած , որ ամեն բան յիւրն ՚ի զարդ
Հրաշագործել իմ շուրջ այս տեղ դրել է » ,
Որոյ ՚ի տես արտիկս ՚ի թինդ ցնծայ արդ ,
Եւ առաւել քան զառաւել փայլում էր
Ի վարդագեղ նորա անմեղ երեսին
Եռանդն հոգւոյն , եւ նոր սիրով վառվում էր .
Արդէն , արդէն , եւ միշտ այնպէս գեղանի
Ջերմ արտասուք աչքերիցն է վեր ածում ,
Ինչպէս շուշանն առաւօտեան զով ցօղով
Թայ է լինում , փայլն առաւել շողողում
Այնպէս Աշտոս այն օր ճոխ էր իւր գեղով :

Դ.

« Եթէ Աստուած այս աշխարհքը » , կրկնում է ,
Այսչափ սիրուն բաներով է զարդարում ,
Ապ' այն մարդոյ ուրախութիւնն սրչափ է ,
Որ երկնքումն նորա երեսն է տեսնում :
Ո՛հ , տուր ինձ , Տէր , որ ես դարձած հրեշտակ

Այս վաղանցիկ գարնանային աշխարհքէս
Թըռչիմ, դամ ես անեղծ աշխարհըդ այդ արագ ,
Որ տեղ մայրիկըս , վաղուց է որ կանչել ես :
Եւ գուցէ նա , աւանդ , սիրով մայրենի
Յիշում է արդ իրա որդւոյ Աշտոին ։

Ե.

Իսկ ես հայրիկըս կէս մի ուրախ կէս տըրտաւմ
Լըռիկ կանգնած կանանչ թուփի քամակից ,
Ամեն խօսքին ուշիւ ակտնջ եմ դընում ,
Յափըշտակուած գեղատըխուր Աշտոից :
Եւ հայրագուծ սիրով յայնժամ բորբոքուած
Խիստ տագնասպաւ մօտ Աշտոիս եմ վաղում ,
Եւ երկար ժամ նորան սըրտիս հուպ տուած ,
Շունչըս նորա շընչի հետ եմ ես խառնում :
Եւ հըրափայլ իմ աչքերիցըն ծածուկ
Վարդակարմիր ծընուտի վերայ Աշտոիս
Մին քանի կաթ թափում եմ ես արտասուք .
Ո՛հ , սաստիկ էր յայնժամ փրղձուկըն իմ սըրտիս :

Զ.

Աշտ , տաի ապա նըմա կականմամբ .
Քո Աստուծոյն քան զայդ աղօթք զօրաւոր
Դու արել չ'ես բնաւ այդպէս եռանդեամբ .
Ձայնիդ լըսեց անշուշտ քո հայր երկնաւոր
Արդ՝ երբ հրեշտակ դարձած գընաս Տէրիդ մօտ ,
Եւ ոաւառնես շուրջ երկնակեաց քո մօրը ,
Օրհնիր յայնժամ էլի այս օրըն , իմ Աշտ ,
Եւ միտըդ բեր երկընքումըն քո հօրը :

Հ Ա Յ Ր Մ Ե Ր

Ա.

ՀԱՅՐ մեր՝ դու որ քան զաստեղըս ,
Եւ քան զարեւ բարձրումըն ես .
Որդեգրելով մեղի քեզ ,
Յաւէտ դըթաս քան սլատեա :

Բ.

Մեր օթեւանըն այս խոնարհ ,
Երկիրս ըլի քեզ տաճար .
Ուր քո անուանդ սուրբ ըլի ,
Որպէս յերկինքս լուսափառ :

Գ .

Արքայութիւնդ որ երկրումս ,
Մըբոց արգէն է ըսկըսել .
Հաճիր որ դայ ամենուս ,
Որ քեզ որդի ենք եղել :

Դ .

Քո պատուիրանն ընդունայն ,
Թող չ'անցանէ , ով Աստուած .
Այս օր մեր կենացն համայն ,
Ամեն օրուան տուր մեզ հաց :

Ե .

Խաղաղութեան հեզ հոգին ,
Միշտ մեզ տիրէ ամենուն ,
Որ ներենք մեր զրկողին
Որպէս և դու ես ներում :

Զ .

Քո զօրութիւն մեզն հետ
Ըլի մեր գայթոտ ճամբում ,
Օգնիր մեզն ետ ընդ ետ
Նրբ փորձանքն է մերձենում :

Է .

Մեր կրօնի հետ կռիւմն ,
Նրբ չարքն մեզ ընկրճէ ,
Մի թող որ նա մեր հոգուն ,
Տիրէ , երկնից մեզ ղրկէ :

Ը .

Մեր լայն եւ նեղ օրերումն
Քո բանդ ըլի առաջնորդ ,
Որ քո փառացդ անպատում
Ամենքս ըլինք ժառանգորդ :

Թ .

Որովհետեւ փառք պատիւ
Քեզ անեղիդ պատկանի ,
Արքայութիւն զօրութիւն
Դարուց ի դարս եւ հիմի :

Գ Ր Ո Յ Ո Ւ Յ Ր Ո Յ

Ե Ի

ՍԱՍՈՒՆՅԻ ԴԱՒԻԹ ԿԱՍ ՄՀԵՐԻ ԴՈՒՌ

Մըբոց Գ . Վ . Մըմանխիւն :

Փոքրիկ է սոյն Մատենիկ . բայց
պարունակութեամբ յոյժ քաղցրիկ :
Կը տեսնես իւր մէջ Հայրենեաց սիւ
րուն նկարագիր , բերանացի աւան
դութեանց ծրագիր , վէպեր ու ա
ռատելներ բնածիր , և ամեն տեղ գիր
ու բիր՝ անխտիր : Ընդարձակ չէ , բայց
միակ է պարունակութեան կողմէն .
ճարտարահիւս չէ , բայց բնահիւս է .
և այս է իւր մեծ արժանաւորութիւնն :
Լեզուն փայլուն չէ . բայց սահուն է .
բանաստեղծական չէ . բայց բնաստեղ
ծական է , բնութենէն առնուած է ,
բնական գրուած է , ուստի և բնական
հրապար ունի : Ով որ բնութիւն կը
սիրէ , ով որ Հայրենիք կը սիրէ , ով որ
ժողովուրդ կը սիրէ , ով որ ժողովրդա
յին աւանդութեանց , զրուցաց և վիւ
պաց հետքեր կ'որոնէ , անհնար է որ
ԳՐՈՅ ՈՒ ԲՐՈՅ սիրով չը կարդայ :

Մէք շատ անգամ կրկնած եմք ,
որ մեր Հայ Հայրենեաց պէս Հայ ժու
ղովրդեան կեանքն ևս անմշակ է , հե
տադատուած , քննուած և գնահատ
ուած չէ : Ազգի ազգի յիշատակներու ,
սովորութեանց , վարուց ու բարուց
հանքեր կան , որոնք փորուած , գըտ
նուած և զտուած չեն : Աշխարհ , որ
որրան եղած է Մարդկութեան , աշ
խարհ , որ խանձարուր եղած է Քրիս
տոնէութեան , աշխարհ , որ մրցարան
եղած է մարտի և սպառերազմի , աշ
խարհ , որ հանգիստարան եղած է հա
ւատոյ և նահատակութեան , այս աշ
խարհն գոնձեր ունի իւր մէջ անտիւ
ընդունելեան ժամանակներէն սկսած ,

ուանդութիւններ և զրոյցներ ունի իւր տարու հետ խառնուած, հեթանոսականն ընդ ֆրիատոնէականին, տրամականն՝ ընդ ուրախականին, վիշապականն՝ ընդ հսկայականին, դիւականն՝ ընդ հրեշտականին, առասպելականն՝ ընդ իրականին, և այլն և այլն: Բայց ո՞վ է հետախուզողն. ո՞վ է քնննող քրքրողն և ի լոյս գրաւոր աշխարհի հանողն: Նոյն խի ԳՐՈՅՈՒ ՌՐՈՅՈՒ մատենական բանասէր հեղինակն ահա զողով կը ծրագրէ իւր գրքոյն. կը սոսկայ որ ընթերցողք պիտի ծիծաղին իւր վերայ, կասկած ունի, որ իւր մատենիկն պիտի ծաղրուի իբրեւ սքնոտեաց ծրագիր:

Բայց սխալ է այս կասկածն ու տարակոյսն. ընդհակառակն՝ ԳՐՈՅՈՒ ՌՐՈՅՈՒ նման աշխատասիրութիւններն մեծ արժէք ունին բանասիրաց առջև: Նոքա ժողովրդեան ասից եւ խօսից պատկերն են, նոքա ժողովրդային հասկացողութեան նկարն են, նոքա Ազգային բանաւոր աւանգուծեանց կենդանագիրն են: Ո՞վ որ այնպիսի աշխատասիրութիւններն կը ծաղրէ, իւր անձն կը ծաղրէ, իւր ժողովուրդն կը ծաղրէ, իւր Ազգն կը ծաղրէ: Ո՞ր ժողովուրդն է, որ նախապաշարումներ չունի. ո՞ր ազգն է, որ առասպելներ չունի, ո՞ր երկիրն է, որ աւանդական կամ բանաւոր գրականութիւն չունի: Եթէ լուսաւորեալ Զուեյերից լեռնական եւ շինական ժողովրդոց մէջ չըջագայիս, այնպիսի նախապաշարումներ կը տեսնես, այնպիսի հրեշտանդ բաներ կը նշմարես, որոց նմաններն թերեւս չունին Հայաստանի մէջ: Բայց գիտնականներն ամենեւին չեն ծաղրեր, այլ կը հետախուզեն, կը քննեն և ժողովրդային կենաց պատմական յիշատակարաններ կը կողմեն:

Ինչ որ է մեր ժողովուրդն, նոյն

է և ԳՐՈՅՈՒ ՌՐՈՅՈՒ և իւր նման ծրագրութիւններն: Մեր ժողովուրդն առանց օտար գունով պճնելու, առանց օտարոտի ձեւով ու ներկով սքնագուրելու և շղարելու համար, ԳՐՈՅՈՒ ՌՐՈՅՈՒ մատենական նման գրքեր պէտք են, որպէս զի ճանաչեմք մեր ժողովուրդն իւր յատուկ գծերով. որպէս զի իմանամք և զգամք թէ՛ ի՞նչ ունի, ի՞նչ կորուսած է, ի՞նչ խառնած է, ի՞նչ այլայլած է, ի՞նչպէս յառաջ եկած է, ի՞նչպէս սրահպանուած է, ի՞նչ է իւր գեղեցիկութիւնն, ի՞նչ է իւր տրգեղութիւնն, ի՞նչ է իւր կեանքն ու կենցաղն, ի՞նչ աստիճանի զարգացման մէջ է իւր միտքն ու սիրտն:

Այս եղանակաւ կարող ենք ճշգրիտ գաղափար ունենալ մեր ժողովրդեան վերայ, այս ճանապարհաւ կարող ենք ժողովրդային կենաց ստոյգ պատմութիւն պատրաստել, վասն զի մեր ունեցած պատմութիւններն ժողովրդային կենաց պատմութիւններ չեն, այլ մասնաւոր անձանց, մասնաւոր գիւղաց, թագաւորաց, իշխանաց, պատերազմաց և արիւնհեղութեանց, ինչպէս էին ամեն տղգաց պատմութիւններն մինչեւ ներկայ դարս:

Եթէ մանրամասն քննութեան տուումք ԳՐՈՅՈՒ ՌՐՈՅՈՒ մատենական պաշտնակութիւնն, շատ բաներ կարող եմք իմաստասիրել: Այն տեղ կը տեսնեմք ժողովրդային երեւակացութեան չափազանցութիւններ, որ նշան է մտաւորական անմշակութեան: Այն տեղ կը տեսնեմք սոսկման և դարհուրանաց առասպելներ, որ նշան է թէ՛ նոյն երկիրն միշտ ահուգողի մէջ եղած է չըջակաց թշնամիներէն: Այն տեղ կը տեսնեմք կրօնասիրական անթիւ աւանգուծիւններ, որ նշան է թէ՛ բազմախուռն նեղութեանց մէջ ամեն բան սրբացուցած է: Ամենէն աւելի,

այն տեղ կը տեսնեմք, որ մեր երկիրն ազատութիւն չ'է ունեցած, ուստի ուրիշ աղբաց նման իւր կեանքն ու կենցաղն չեն երգուած, իւր աւանդութիւններն ու զրոյցներն չեն նուազուած, վասն զի բանաստեղծութիւն, քերթութիւն, և ճարտարաստութիւն միայն ազատութեան հոլոյն վերայ կը ծին ու կը ծաղկին:

Հայրենեաց սէրն նոր պէտք է բանաստեղծներ յարուցանէ. ժողովրդեան կեանքն նոր պէտք է պատմիչներ և վիպասաններ ունենայ, և այս ուրիշ բանով չը լինիր, եթէ ոչ ԳՐՈՑ ու ԲՐՈՑի նման երկասիրութեանց բազմանալով:

ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆՔ

Ս. Ծննդեան եւ Մկրտութեան հանդէսն ամենայն փառաւորութեամբ և խաղաղութեամբ կատարուեցաւ ՚ի Ս. Բեթլէհէմ: Սոյն Տօնախմբութեան ժամանակ մեծ համակրութեամբ վարուեցան Յոյնք և մինչեւ անգամ մեր Ս. Պատրիարքի երթալու և դառնալու ժամանակ Ս. Եղիայի վանուց զանգակներն սկսան հնչեցնել ՚ի պատիւ Ս. Պատրիարքին և համօրէն ուղեկցաց:

Սակայն սոյն քրիստոնեաւայել խաղաղութեան արտաքին ցոյցերն երկար չը տեսցին: Յետ ութն աւուրց ՚ի Տօնի Անուանակոչութեան Տեառն, ըստ հնաւանդ սովորութեան, յետ Պատարագին մեր Տեսուչն սիւնաղարդ գաւթէն անցնելու ժամանակ Յոյնք սկսան դիմադրել, զանգակն հնչեցնել և իրենց քաղաքացի ժողովուրդն ՚ի կռիւ հրաւիրել, գաւթի փայտեայ դուռն գոցել, մեր Մխաբաններն պաշարել և բիրերով ձեծել:

Սոյն կռւոյն մէջ մեր վանուց խոհարարն գլուխն սաստիկ վիրաւորուելով յերուսողէմ բերուեցաւ եւ վսեմ. Փաշային ներկայացաւ արիւ-

նաթաթաւ: Փաշայն Բեթլէհէմի վերդովման առաջն առնելու կարեւոր միջոցներն ձեռք առնելէն զինի՝ կամեցաւ քննութիւն բանալ եւ յանցապարտներն պատժել ըստ արժանւոյն: Բայց Յունաց Ս. Պատրիարքի կողմէն թարգմանն ներկայացաւ մեր Ս. Պատրիարքին, յայտնելով՝ որ առանց Պատրիարքական Վարչութեան գիտութեան կատարուած է այդ դիմադրութիւնն, ուստի գործն քննութեան չը ձգելու համար՝ իրենք պատրաստ են յանցաւորներն մեր Պատրիարքարանն կոչել եւ ներողութիւն խնդրել տալ մեր Ս. Պատրիարքէն և տալ ինքեանք առանձինն իրենց վարչութեամբ պատժել՝ առանց այլոյ միջամտութեան:

Մեր Ս. Պատրիարքն Քրիստոնէական հանդիսաւոր Տօնից և այցելութեանց առթիւ ներողամտութեան հոգւով ընդունեց Յունաց Պատրիարքի առաջարկութիւնն և յանցաւորներն գալով ներողութիւն խնդրեցին և գործն այսպէս վերջացաւ և Փաշային հաղորդուեցաւ:

— Երկար ժամանակին ՚ի վեր Տօնական այցելութիւններն ընդհատած էին Մեր եւ Յունաց Պատրիարքաց մէջ, ներկայ Վսեմ. Փաշայի խաղաղասիրական միջամտութեամբ վերջտին սկսան եւ մեր Ս. Պատրիարքն արդէն այցելութեան գնաց Յունաց Ս. Պատրիարքին, և սա անշուշտ փոխադարձ այցելութեան պիտի դայ:

(Տես թիւ 1874, Դեկտեմբեր 31:)

ԵՐԵՍ	ՏՈՂ	ՍԻՆՆ	ՎՐԻՊԱԿ	ՈՒՂԻՂ
273	5	Ա.	Թիւրքու	ձեւերու
"	3	Բ.	Վարդապետութիւն	Վարդապետութիւն
"	30	Բ.	Բարձրացի	Բարձրացի
274	28	Բ.	անապան	անապան
275	25	Ա.	եղերանց	եղերանց
"	30	Բ.	մեծ հատարա	մեծ հատարա
"			կապետութիւն	պետութիւն
"	30	Բ.	ժողովուրդ, թագաւոր	ժողովուրդ, թագաւոր

	Վր:	Փշ:
Հեղերէն խոշորագիր. Տպեալ 1869.		30
Հեղերէն եւ Մարիամ. Տպեալ 1870.	2	20
Հրահանգ տիրոյ, գործ Մաղեղեան Յովսէփ վարժապետի. Տպ. 1870.	2	
Ղերուբնա եղեացի, եւ Եսայի կաթողիկոս Աղուանից. Տպեալ 1868.	3	
Ճշոյց գիրք. Տպեալ 1873.	300	
Ճառ հաղորդութեան. Տպեալ 1860.	4	
Ճառ դպրոցական. երկու փոքր տետրակներ. Տպեալ 1863 եւ միւսը՝ 1867.		30
Ճարտասանութիւն առ ձեռն. աշխատանքնայն եղիադար Մուրատեան.	3	
Մասննագրութիւն նախնեաց. Տպեալ 1856.	6	
Մատթէոս Ուսմանցի, գործ նախնեաց ժգ դարու. Տպեալ 1869.	14	
Մեկնութիւն եղեացեաց. Տպեալ 1850.	25	
Մեկնութիւն յայտնութեան. Ներսիս Լամբրոսեացոյ. Տպեալ 1855.	10	
Միկայիլ Ասրույ ժամանակագրութիւն. գործ ժգ դար. Տպեալ 1871.	16	
—Նոյնը՝ ուրիշ գրադարով բաղդաստում փոքր ինչ տարբերութեամբ.	12	
Յովսէփ կաթողիկոս, պատմութիւն Հայոց, գործ նախնեաց Թ. դարու.	10	
Յովսէփ զեղեցիկ. Տպեալ 1849.	10	
Նարեկ. անթիմանայց Ս. Հօրն մերոյ գրեգորի Նարեկացոյ. Տպ. 1868.	12	
Նոր բնթերցարան. Տպեալ 1868.	5	
Ֆիլեբղութիւն 'ի մեծն Ներսէս. Տպեալ 1863.	4	
Ռեւտ հայրենասիրի. Բ. Տպ. 1874.	4	
Ռատմն բարուց. Տպեալ 1857.	18	
Ռատմն արամեայնութեան. Տպեալ 1869.	3	
Պատմութիւն Ս. Գրոց. Տպեալ 1867.	8	
Պատմութիւն նոր Կրակարանի. Տպեալ 1872.	7	
Պատմութիւն Ս. Երուսաղէմի. քաղաւածոյ թարգմանութեամբ. Տպ. 1872.	5	
Պատմութիւն Երուսաղէմի. աշխատանքնայն խորն վարդապետ. (')	8	
Պատմութիւն Ս. Լուսաւորի. Տպեալ 1867.	4	
Պատմութիւն Լէնկթիմուրայ. Տպեալ 1873.	10	
Պատմութիւն Հայոց. Տպեալ 1870.	6	
Պատմութիւն բարոյական. Տպեալ 1872.	7	
Պատմութիւն Հայաստանեայց, առաքելական Ս. Եկեղեցոյ. Տպեալ 1872.	16	
Պատմութիւն երկամայ պանդխտութիւն 'ի Հաղէաստան. Տպեալ 1871.	20	
—Նոյնը՝ Գաղղիարէն լեզուաւ.	20	
Սաղմոս խոշորագիր, այլ եւ այլ անգամ տպուած.	10	
—Նոյնը՝ մեծ գիրքով	6	
—Նոյնը միջակ՝ գաղղիներու համար. Տպեալ 1873.	6	
Նոյնը՝ փոքր գիրքով եւ մանր գրով.	3	
Սինն օրագիր, կաղմեալ 1866էն մինչեւ 1873. աշխարհիկ լեզուաւ.	40	
Ստորագրութիւն Երուսաղէմի. Տպեալ 1859. (')	4	
Վարժութիւն փոխասաց մանկանց. Տպեալ 1868.	6	
Տանկիլ տեղագրութիւն Երուսաղէմի. Տպեալ 1855. (')	3	
Տարերբ իմաստասիրութեան. Տպեալ 1852. (')	6	
Տեղութիւն հովուական. Տպեալ 1856. (')	8	
Տրամարանութիւն, Պատուիկ Գրեգորի Փէշտիմալեան. Տպեալ 1855. (')	18	
Տօնացոյց. Տպեալ 1868.	10	
Վերական, հին սնով, Տպեալ 1872.		20
Վերական Գաղղիարէն լեզուի. Տպեալ 1871.	2	20
Վերականութիւն Հայերէն լեզուի. Տպեալ 1870.	4	
Վերականութիւն Գաղղիարէն լեզուի. Տպեալ 1869.	3	
Վերականութեան համառօտ, Հայերէն եւ Արաբերէն լեզուաւ. Տպ. 1870.	2	
Պաշտոյց եւ զուլակութիւնք ժոց.	1	

ՅԱՆԿ

ՅՈՒՆՎԱՐ

ՆՈՐ ՏԱՐԻ. — Խորհրդածութիւն կենաց եւ մահուան վրայ	1_4
Մարդարեական յարակցութիւն ընդ մէջ Հին և Նոր Կտակարանաց. (Շար. և Վերջ)	5_10
Յիշատակարան և երկու դէպք	10_12
Հոգի ժողովրդաց	12_14
Բդեշն մը և երեք բարեկամներ	14
Մաղաքիա վարդ ապետ	14_15
Ազդեցութիւն Աղգային պարբերական հրատարակութեանց	15_18
Մեղայ Աստուծոյ	18_19
Աշտ	19_21
Հայր մեր	21_22
Գոյց ու Բրոց	22_24
ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆՔ	24

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՔ

- Ա. Սիւնը աման ամիս կը հրատարակուի 24 երեսէ բաղկացեալ ժ. հօւ. կէտ ութնամս թղթով :
- Բ. Տարեկան դինն է երկու արծաթ Մեծխալիկ, հանդերձ Ծանապարհի ծախքովը կանխիկ վճարելն :
- Գ. Զատ տեարակ առնել աւարդը, պէտք է ամեն մէկ տեարին շորս գա. հեկան վճարէ :